

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית פרשת

מקץ תשב"ז (חלק א)

ולא זכר שר המַשְׁקִים אֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ

- מה שדיבר שר המשקים רע על יוסף לא הוזק לו, ואדרבה על ידי זה נתגדל בעיני פרעה • פרעה ראה בחלומיו הן החלום והן פתרון החלום
- הרשע שונא להצדיק, ומחשיב כל דרכיו ודיעותיו כְּחֶסֶד וְחֶסֶד •
- השֵׁכֶל נוֹטֵה אַחֵר הָרָצוֹן וְהַנִּינְיָוֹת שֶׁבִּלְבָּב, עַד שְׁסוּבֵר בְּדַעְתּוֹ שֶׁבִּאֲמַת הוּא כֹהֲנִיָּעָה שְׁלֹ • כְּגִמְרָא: אֵין הַקִּב"ה נֹתֵן חֲכָמָה אֶלָּא לְמִי שִׁישׁ בּו חֲכָמָה • פרעה האמין לשקריו של שר המַשְׁקִים, כִּי מַחֲמַת רִשְׁעוֹתוֹ הִיָּה שׁוֹנֵא לִירָא שְׁמַיִם • לְמָה נָתַן יוֹסֵף "עֵצָה" מִלְּבַד הַפֶּתֶרֶן • הַאִיךְ נִתְקִיִּים פֶּתֶרֶן וְלֹא יִדָּע הַשֶּׁבַע כְּאַרְץ, וְהֵלֵא נִשְׁאָר תְּבוּאָה אֲצֵל יוֹסֵף •
- קִיּוֹם הַתְּבוּאוֹת אֲצֵל יוֹסֵף הִיָּה בְּדֶרֶךְ נֶס, ע"י כח קדושתו ובינה יתירה • לְחֲכָמָה מִצַּד הַטֶּבַע יֵשׁ גָּבֹל, אֲבָל לֹא לְחֲכָמָה הַנִּשְׁפָּע מִן הַשְׁמַיִם •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ג לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

הקונטרסים שיצאו בשנים שעברו אין רשות להעתיקם ולהפיצם ושאינה ישתאל לא יעשו ענין (הפסדה קטן) וכבר נאמר ואל תשכן באהליך ענין (הפסדה קטן).

צו מנדב זיין לרגל א שמחה אדער א יאָרצייט וכדומה רופט: 1-718-388-5519

26 מינוט מתוך 80 זייער קלאָר * * * *

לשון קדשו - קונטרס רכב

קול אוצר יהודה
ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-3333419
16 → 1 → 1027.1

ארץ ישראל: 072-3275205
קאנאדא: 438-797-0770
ענגלאנד: 0330-350-3110
פּעקס: 718-650-2970

לשון קדשו צענטראלע נומער:
929-522-1515

דרוק 1 צו הערן די רעקארדינגס: דערנאך **262**
פאר הערות דרוק 3

צו מנדב זיין דורכ'ן טעלעפאן (דאָנערי): **845-366-2793 #1700**

• ברכת מזל טוב •

הרב ר' דוד אהרן יאקאבאוויטש שליט"א
לרגל הולדת נכדתו אצל בנו הר"ר ישעי' נ"י
יזכו לגדלה לתורה לחופה ולמעש"ם על דרך ישראל סבא

הרה"ג ר' יואל טייטלבוים שליט"א (מדין, סאנטריאל)
לנישואי בנו החתן צבי הירש נ"י
עב"ג בת הרב ר' יעקב ישראל ישרון רובין שליט"א

זכות וברכת רביה'ק זי"ע יחול על ראשם, שייזכו לדרות רב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם בשפע רב עד בלי די

• יהם יעלו לזכרון •

האשה החשובה, מפורסמת בצדקתה ובכשרון מעשה

מרת חיה ע"ה

ב"ר חנני' יו"ט ליפא ז"ל

אשת הרה"ח ר' שמואל בנימין לעפפלער שליט"א

נפטרה כ"ט כסלו תשמ"ח

האבדך היקר ר' יואל ע"ה

בן מוה"ר שאול הי"ו סמורלאוויטש

נפטר ב' טבת תשס"ג

לא הניח אחריו זרע של קיימא

קושיזות ודקדוקים בפרשת מקץ

קושיא ח

בסוף וישב כתיב ולא זכר שר המשקים את יוסף וישפחהו, ופירש"י ולא זכר בו כיום, וישפחהו לאחר מכאן די גוף ה' זאך וואָס ס'שטייט (בסוף פרשת וישב) ולא זכר שר המשקים את יוסף וישפחהו, זאָגט רש"י, ולא זכר אותו, תיכף, ער האָט אים נישט געדענקט (בו כיום), וישפחהו לאחר זמן.

יא

וצריך ביאור מה הכתוב בא להשמיענו בזה, והלא לאחר שנתיים ימים מכאן בפרשתו שכבר הוזכרו לפני פרעה, מפני ההכרח. ומוכן מאילו כי עד אָז לא הוזכר אותו, לא מיד, ולא לאחר זמן (ח) (וצריך ביאור) וואָס עפעס. לכאורה איז דאָך עפעס אַ פּלאַ, פאַרוואָס ער דאַרף מיר דערציילן אַז ער האָט עס באַלד נישט געזאָגט, דאָס פאַרשטייט מען דאָך (אליין, אז) ולא זכר שר המשקים את יוסף (בכל הזמן ההוא, עד שהזכירו לפני פרעה).

יב

און ווידעראום דעמאָלטס (כבר הזכירו לפני פרעה), נאָך די שְׁנָתַיִם יָמִים, דורך דער מַעֲשֶׂה וואָס ס'איז געשען דורכ'ן חֲלוֹם (של פרעה), ס'האָט אים צוגעדרוקט ער זאָל אַלעס אויסזאָגן, ווי דער מדרש זאָגט^א (אז דער שר המשקים) ער האָט געמוזט זאָגן, ווייל ער האָט מורא געהאָט (שמא ימות פרעה), ער האָט געטראַכט ער איז דאָך געווען נוטָה לְמוֹת, פֶּרְעָה, האָט ער געזען ער מוז (זאָגן, ווייל) אַז נישט וועט נאָך אַרגער זיין, אַז ס'וועט קומען אַן אַנדערער (מלך), ווער ווייסט צי ער (דער שר המשקים) וועט בלייבן אויפן פלאַץ. (ולכן) דעמאָלטס האָט ער אים שוין דערמאָנט (ליוסף).
נו ווייסט מען דאָך (ממילא) אַז ביז דעמאָלטס האָט ער נישט געדענקט.

יג

(וואס כן) ווען איז דען געווען דער (וישפחהו) לְאַחַר זְמַן, מיינט מען (דאָך) לְאַחַר זְמַן 'איין' די צוויי יאָר. (וממילא) ווען ער זאָגט סָתֵם וְלֹא זָכַר, און דערנאָך וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים, ווייסט מען דאָך שוין אַז (דער ולא זכר) דאָס גייט אַרויף אויף די זמנים (שבתוך שְׁנָתַיִם יָמִים, הן בו כיום והן לאחר מכאן, ולמה הוצרך עוד לומר וישפחהו).

יד

און ווידעראום דערנאָך (לאחר הב' שנים) ווען ער האָט אים שוין מְזַכֵּר געוועזן, נו האָט ער דאָך אים שוין ווידער יאָ מְזַכֵּר געוועזן, (וכמו שהקדים ואמר) אַתְּ חֲטָאִי אֲנִי מְזַכֵּר 'היום'.^ב

^א ברש"י סוף וישב (מ, כג): ולא זכר שר המשקים, בו כיום. וישפחהו, לאחר מכאן. מפני שתלה בו יוסף לזכרו, הוזהק להיות אסור עוד שתי שנים, שנאמר (תהלים מ, ה) אֶשְׁרֵי הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר שָׁם ה' מְבַשְּׁחוֹ וְלֹא פָנָה אֶל רִגְבָּיִם, וְלֹא בָטַח עַל מַצְרֵי הַקְּרוּיִם רַחֵב.

^ב בבראשית רבה (פט, ז): כיון שראה שר המשקים את פרעה שהיתה נפשו מבקשת לצאת, היה מחשב בדעתו ואומר, אם ימות פרעה זה ויעמוד מלך אחר, איני יודע אם מעמידני באמונתי אם לאו. ויזכר שר המשקים (מא, ט), אמר לו שני חטאים יש בידי, אחת שלא עשיתי ליוסף טובה והזכרתי לפניך, ואחת שראיתיך מצטער על פתורנו של חלום ולא גיליתי לך עליו שהיה יודע פתורנו. וְשָׁם אָמְנוּ נַעַר עֲבָדֵי עֶבֶד וגו', א"ע"פ שהזכיר אותו הוא מבוזה, שהוא יודע לאיזה גדולה הוא נכנס וכו'. אמר רב שמואל בר נחמן, ארורים הם הרשעים שאין עושים טובה שלימה, נַעַר, שוטה, עֲבָדֵי, שונו, עֶבֶד, שכן מוכתב בסקרידין של פרעה שאין עבד מולך וכו'.

^ג דמאמר 'היום' משמע דלא הוזכרו לפני פרעה עד הנה. ומה נפקא מינה אם שכחו גם בינו לבין עצמו או לא,

טו

וואָס איז טייטש [דער] וַיִּשְׁכַּחְהוּ לאחר זמן, 'ווען' איז דאָס דער לאחר זמן, וואָס די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה האָט געזאָגט אַן איבעריג לשון [וַיִּשְׁכַּחְהוּ, כדי] מ'זאָל מיר דערציילן אַז לאחר זמן האָט ער אויך פאַרגעסן, 'ווען' איז דאָס געווען, אויף 'ווען' האָט מען דאָס געברויכט האָבן דעם וַיִּשְׁכַּחְהוּ, פאַרוואָס האָט מען דאָס געברויכט צו זאָגן [לאַפּוקי ווייל] אַז נישט העט איך גיווען געמיינט ער האָט אים יאָ געדענקט.

טז

קושיא ט

כשהוכירו לפני פרעה אמר וְשֵׁם אֶתְנֹנ נָעַר עֲבָדִי לְשֵׁר הַטַּבָּחִים, ופירש"י ארורים הרשעים שאין טובתם שלמה, 'נער', שוטה, ואין ראוי לגדולה. 'עבד', אפילו לשוננו אינו מכיר [ובמדרש דרשו עבד 'עבד' שהוא שונא], 'עבד', וכתוב בנמוסי מצרים שאין עבד מולך

ווען ס'איז געקומען דער זמן [וואָס] ער האָט אים מַזְכִּיר געוועזן, [זאָגט רש"י] ארורים הרשעים שאין טובתן שלימה, [שאמר שר המִשְׁקִים] וְשֵׁם אֶתְנֹנ נָעַר עֲבָדִי עֲבַד לְשֵׁר הַטַּבָּחִים. נָעַר זאָגט רש"י שוטה, האָט ער אים אַהערגעשטעלט פאַר אַ שוטה. עֲבָדִי, אַז אף לשוננו אינו מכיר. [און] אין מדרש שטייט 'עבד' ער איז אַ שוֹנֵא. עֲבַד, ער האָט אים אַהערגעשטעלט אַזוי, [ווייל] אין די נמוסי מצרים שטייט אין עֲבַד מוֹלֵךְ.

יז

וצריך ביאור מה שאמר שהוא שוטה, דהלא באמת היה יוסף חכם מחוכם, ובמילתא דעבידא לאגלווי לא משקרי אינשי (ט) [ולכאורה צריך ביאור, דהלא הכלל הוא כי] מִיִּלְתָּא דְעִבְדָּא לְאַגְלוּי לָא מְשַׁקְרִי אִינְשִׁי^ה (ראש השנה כב: ועוד).

נו ער האָט דאָךְ עס געזאָגט פאַרדעם, כדי ער זאָל קומען פּוֹתֵר חֵלוֹם זיין, האָט ער דאָךְ געוואוסט [אַז ווען] ער וועט אַרויסקומען [מבית הסוהר ויפתר את החלום] וועט מען דאָךְ זען ווער יוסף הצדיק איז.

[שהרי באמת] ער איז דער גרעסטער חָכָם אין דער וועלט געוועזן, [וכדכתיב] (וישב לו, ג) כִּי בֶן זִקְנִים הוּא לוֹ, [ומתרגמין] אַרִי בֶר חָכִים הוּא לִיה.

[וואָפּ כשהיה בבית האסורים הכירו גודל חכמתו, שהרי] ער איז געוועזן דער גאַנצער פירער [בבית הסוהר, וכדכתיב] וְאֶשֶׁר עֲשִׂים שָׁם הוּא הָיָה עֹשֶׂה (שם לו, כב), ווי דער תרגום זאָגט בְּמִימְרֵיהֶּנּוּ הָיָה מִתְעַבֵּד. ער איז געווען דער מוֹשֵׁל געוועזן אויפן בית הסוהר, ער איז געווען אַלעס.

[ולבסוף כשיצא משם העיד עליו פרעה באומר] אֵין נְבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךְ.

[והלא השר המשקים] ער האָט דאָךְ געוואוסט אַז דעס איז ליגנט [מה שאומר וְשֵׁם אֶתְנֹנ 'נער', דהוא שוטה], ער האָט דאָךְ געוואוסט 'וואָס' ער איז. [ואם כן קשה] ווי קאָן מען עפעס אַהערשטעלן יענעם [באופן ההיפוך לגמרי כזה, והאיך לא חָשַׁשׁ כִּי יִהְיֶה נִתְפָּס בַּשְּׁקָרוֹ].

והעיקר דלא הזכירו לפני פרעה [כבקשת יוסף והַנְּפָרְתִּי אֶל פְּרַעֲה], וזה מגורר בפסוקים שלא הזכירו עד אותה שעה, ואם כן מלת וַיִּשְׁכַּחְהוּ מיותר, וצריך ביאור. (דברי יואל).

^ה ברש"י (מא, יב): [וְשֵׁם אֶתְנֹנ] נָעַר עֲבָדִי עֲבַד. ארורים הרשעים שאין טובתם שלמה, מזכירו בלשון בזיון. 'נער', שוטה, ואין ראוי לגדולה. 'עבד', אפילו לשוננו אינו מכיר. 'עבד', וכתוב בנמוסי מצרים שאין עבד מולך ולא לובש בגדי שרים. [ומקורו בדברי המדרש המובא לעיל].

^ה פירוש שאין אדם אומר שקר בדבר שיתגלה אחר כך שדבריו הם שקר.

יח
קושיא י

ובמדרש דרשו על יוסף הפסוק שומר מצוה לא ידע דבר רע, שכל מה שדיבר עליו שר המשקים רע, לא נגע בו ולא הויקו
אין מדרש רבה אין פרשת נשא¹, דארטן ביי דעם קרבן [הנשיאים] פון די בנֵי
אֶפְרַיִם [ומנשה], ער דרש'נט דאך אלץ די אלע קרֶבְנוֹת אויף יוסף², שטעלט ער אויף
יוסף³ [דעם פסוק] שומר מצוה לא ידע דבר רע. [קהלת ח, ה].

זאגט דער מדרש, ער האט געהאט מסירות נפש, האט ער זיך נישט געפאָרֶכְטן
פאר קיין שלעכטס, כאַטשיג מ'האט אים געוואַלט הַרְגִינען די אַשְׁת פּוֹטִיפֶר,
איבערדעם האט צו אים נישט געקאָנט צוטרעטן קיין שלעכטס, לא ידע דבר רע.

יט

זאגט ער דארטן דער מדרש, שומר מצוה לא ידע דבר רע, דעם שלעכטס וואָס ער
האט אויף אים גערעדט דער שר המשקים, לא ידע דבר רע, זאגט ער [ווייל] יוסף
הצדיק איז געווען א שומר מצוה, האט אים דער שלעכטס וואָס דער שר המשקים
האט אויף אים גערעדט [לא הויק לו כלום].

רעכנט ער דריי מיני בזיונות וואָס ער האט אויף אים גערעכנט, נַעַר אַ שוֹטָה,
עֲבָרִי ער איז אַ שוֹנָא, [און] אַ עֲבָד, רעכנט ער אויס, די אלע דריי זאכן האט אים נישט
געשטאָדט, לא ידע [דבר רע], כלומר לא הגיע אליו, ס'האט אים גארנישט צוגערירט,
ער איז אַרויסגעקומען [מבית הסוהר] און ער איז געוואָרן גרויס, [ואמר פרעה עליו] אֵין
נָבוֹן וְחָכָם כְּמוֹךָ. - אזוי זאגט דער מדרש.

כ

ולכאורה מכיון שדיבר עליו שקר, הלא גם מצד הטבע היה כן שיתגלה שקרו
ויתפרסם ההיפוך, ולמה היה צריך להסגולה של שומר מצוה לא ידע דבר רע

י) לכאורה וואָס איז דער פֿשט שומר מצוה לא ידע דבר רע.
ווען ס'העט גיווען חלילה א חשש אז ס'איז אמת, און ס'האט אים דאך נישט

¹ בבמדבר רבה (יד, ו): דבר אחר [קהלת ח, ב-ה] אָנִי פִי מִלֶּךְ שְׁמוֹר [ועל דברת שבועת אלקים, אל תבהל מפניו תלך, אל תעמד בדבר רע פי כל אשר יחפץ יעשה, באשר דבר מלך שלטון גמי יאמר לו מה מעשה, שומר מצוה לא ידע דבר רע ועת ומשפט ידע לב חכם]. מַדְבַּר בְּיוֹסֵף הַצַּדִּיק וכו'. [ועל דברת שבועת אלקים, שאף על פי שנכנס לאותה גְדוּלָה, לא פָּרַק עוֹל שָׁמַיִם מַעֲלִיו, והיה ירא להקב"ה, כמה דכתיב (מב, יח) אֶת הָאֱלֹקִים אָנִי יִרָא וגו', ולכן נאמר אֱלֹקִים וכו'. מהו דְּבֵרֶת, שגדר עצמו מן הערוה, כמה דכתיב (תצא כג, טו) וְלֹא יֵרָאֶה בָּךְ עֲרוֹת דְּבָרְךָ וכו'. וכן הוא אומר (וישב לב, ט) וּתְשֹׂא אֶשֶׁת אֶדְנִיִּי אֶת עֵינֶיהָ אֶל יוֹסֵף וּתְאָמַר שִׁכְבָּה עִמִּי, מה כתיב שם, וַיִּמָּאֵן וגו', לכן נאמר וְעַל דְּבֵרֶת, כמה דכתיב (שם, י) וַיְהִי כְּדִבְרֶהָ אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלֹא שָׁמַע אֲלֶיהָ וגו'. אל תבהל מפניו, בעת שנכנס לבית לעשות מלאכתו והיה היות פנוי שלא היה שם אדם שיראהו, וכמה דכתיב (שם, יא) וַיָּבֵא הַכֹּהֵן־גֹּדֵל וְגו' וַאֲרֵן אִישׁ וגו', ובאתה ותפשה בבגדו וכו', אעפ"כ לא נתבהל מן מעשיה, וְהִלָּךְ לוֹ לְחוּץ, כמה דכתיב (שם יב) וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ בְּיָדָהּ וַיִּנָּס וַיֵּצֵא הַחוּצָה לֵכֵן נֹאמַר אֶל תִּבְהַל מִפְּנֵי [תלך] וכו'. אעפ"כ שאמרה לו שאם לא ישכב עמה היא אומרת לבעלה שהוא חפץ לאנסה, ובעלה הורגו ואין מי שימחה בידו, לפי שהיה עבדו, אעפ"כ לא עָמַד לַעֲשׂוֹת תַּאוּתָה בְּשִׁבְלִי אוֹתוֹ דְּבָר רַע שהיתה מגזמת לעשות לו, לכן נאמר אל תעמד בדבר רע וכו'. באשר דבר מלך שלטון וגו', מה שזכר נתן לו הקב"ה על כך, השליטו על ארץ מצרים וכו', כמה דתימא (ב, ט) וַיּוֹסֶף הוּא הַשְּׁלִיט עַל הָאָרֶץ. כל כך למה, על ששמר את המצוה, הדא הוא דכתיב שומר מצוה לא ידע דבר רע. מהו לא ידע דבר רע, שאותו דבר רע שאמר שר המשקים כמה דתימא וְשָׁם אֶתְּנֵה נַעַר עֲבָדִי עֲבָד וגו', דיבר כאן בנגעת יוסף ג' דברים, נַעַר שהוא שוטה, כמה דתימא (משלי כב, טו) אֲנִלֶּת קִשְׁתָּהּ כְּלָב נַעַר, עֲבָדִי [שהוא] שוּנָא, עֲבָד שאינו ראוי למלכות, אעפ"כ לא ידע יוסף אותו דבר רע, כלומר שלא נגע בו הדבר, שְׁמֵלֶךְ. וְעַתָּה וּמִשְׁפָּט יָדַע לֵב חָכָם, זה היה יוסף שנקרא חָכָם, כמה דתימא (מא, לב) אֵין נָבוֹן וְחָכָם כְּמוֹךָ, והיה יודע שעתיד ליתן הדין אילו נגע באשת פוטיפר, לפיכך פירש ממנה וכו'. דבר אחר וְעַתָּה וּמִשְׁפָּט יָדַע לֵב חָכָם זה הקב"ה וכו', הביא עת על יוסף לשלם לו שכרו במשפט מדה כנגד מדה, שלא הוּא שָׁלַט בַּיָּדוֹ וְלֹא נִגַּע בּוֹ, לְפִיכָן נַעֲשֶׂה שְׁלִיט וכו', הוא לא שָׁמַע לָהּ וכו', לכן המליכו הקב"ה על מצרים כולה והיו כולם נִשְׁמָעִים לְדִבְרֵיו וכו'.

געשאַדט, נו איז טאַקע אַ רבּותא שוּמַר מַצוּה לֹא יֵדַע דְּבַר רַע, ס'שאַדט אים נישט. [אמנם הרי] ער האָט דאָך געזאָגט אויף אים אַ ליגנט [שהוא 'נער'], און ס'איז נִתְּבַרֵר געוואָרן תיכף אז ס'איז נישט אזוי, איז דאָך פֿשוט פֿשט [מובן, מה שלא הזיק לו], איז דאָך 'אין דער טבע' אזוי אז ס'קען נישט שאַדטן, אז ס'ווערט באלד נִתְּבַרֵר אז ס'איז ליגנט. וואָס דאָרף ער האָבן אויף דעם [די סגולה פון] שוּמַר מַצוּה לֹא יֵדַע דְּבַר רַע.

כב

קושיא יב

אצל הפתרון הקדים יוסף ואמר את אשר האלקים עשה הגיד לפרעה, סמוך לפתרון שני השבע. ולאחר פתרון שני הרעב שוב אמר הוא הקדימך אשר דברתי אל פרעה, את אשר האלקים עשה הראה את פרעה דעם גאנצן פתרון פונעם חלום, [ווען] ער האָט אים אויסגערעכנט די שבע פרות מיט די שבע שבלים, [ניאמר יוסף אל פרעה] חלום פרעה אחד הוא, את אשר האלקים עשה איז הגיד לפרעה, [והנה] שבע שנים באות שבע גדול בכל ארץ מצרים. דערנאָכדעם [זאָגט ער] נאָכאַמאָל, הוא הקדימך אשר דברתי [אל פרעה], את אשר האלקים עשה הראה את פרעה.

כג

וצריך ביאור למה הוצרך להקדים את אשר האלקים עשה הגיד לפרעה, והלא מבאר אחר כך הכל בפרטיות (יב) לכאורה וואָס פעלט אויס די הקדמה [את אשר האלקים עשה הגיד לפרעה]. ער [פרעה] האָט אים געזאָגט דעם חלום, און ער [יוסף] האָט אים געזאָגט אז דאָס איז שבע שנים, און ס'וועט זיין שבע שנים שבע, און שבע שנים רעב, ער האָט דאָך אַרויסגעזאָגט [אז] דעם וועט עס זיין, ווייסט מען דאָך [שוין אליין, אז] הקדוש ברוך הוא האָט אים געזאָגט [אז] דעם וועט ער טון, ער האָט דאָך געזאָגט מ'וועט אזוי טון, [און אז] ס'וועט אזוי זיין.

וואָס דאָרף ער [נאָך] זאָגן 'אין הקדמה' את אשר האלקים עשה הגיד לפרעה, [והוא בלשון סתום, וואָס] איך ווייס נישט וואָס. און 'דערנאָך' זאָגט ער הערשט וואָס מ'מיינט. נו אַודאי איז עס אזוי, אַז ער האָט אים געזאָגט בפרטיות [ווי] הקדוש ברוך הוא וועט 'אזוי' טון, נו איז דאָך דאָס אַ פֿשיטות אַז דער בורא כל עולמים האָט אים געזאָגט וואָס ער וועט טון, דאָס איז דאָך עס [דהיינו הך], דאָס איז געווען דער חלום. וואָס דאָרף ער זאָגן עקסטער אַ פסוק אויף דעם, [את אשר] האלקים עשה הגיד לפרעה, ס'איז [דאָך] ממילא אזוי [מובן].

כד

קושיא יג

להבין שינוי הלשון, דמתחלה נאמר 'הגיד' לפרעה, ולבסוף נאמר 'הראה' את פרעה. וברש"י מפרש שזאל שנות השובע נאמר הגדה דמשמע על סמוך, שהיו בזמן קרוב, ובשנות הרעב נאמר ראייה, דמשמע למרחוק, לפי שלא היו תיכף אחר זה רש"י זאָגט^ה, פֿאַר די שבע שני השובע שטייט הגיד [לפרעה], ווייל ס'איז געווען נאָנט. און פֿאַר די שבע שני הרעב שטייט הִרְאָה [את פרעה], ווייל ס'איז געווען ווייט.

^ה וזה ענין כל החלומות הצודקים שמגלים לאדם, שהם לתכלית השגחתו ושמירתו מהדברים אשר מזהירים אותו עליהם בחלומו. ובמה ישתנה חלומו של פרעה, עד שהוצרך יוסף להדגיש לו בפתרונו כי את אשר האלקים עושה הגיד לפרעה. (דברי יואל).

^ה ברש"י (מא, כז): בשבע שנים הטובות נאמר 'הגיד' לפרעה, לפי שהיה סמוך. ובשבע שני רעב נאמר 'הראה' את פרעה, לפי שהיה הדבר מופלג מרחוק ונזל בו לשון מראָה.

כה

אבל קשה האיד נרמז בלשון הגדה על הקרוב, ובלשון ראייה על הרחוק.
והלא כמו כן יכולין לפרש בהיפוך, ומהיכן נקט רש"י לפרש כן הכא

(יג) [אמנם לכאורה הרי] מ'געפינט נישט אין ערגעץ לכאורה אַ חילוק, אַז אויף ווייט קאָן מען נישט 'זאָגן'. [וכגון] אַזוי ווי ס'שטייט (ויחי מט, א) האָספּו 'וַאֲגִידָה' לָכֵם אַתָּה אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם 'בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים', זעט מען דאָךְ [אז] ביז צום קץ [וואָס] ס'איז גאָר ווייט, און ס'שטייט אויך 'וַאֲגִידָה' לָכֵם.
און אויף נאָנט קען זיין [לשון] 'הִרְאָה'.

[און] די סבָּרָא איז אפשר גאָר פאַרקערט אויכעט, [ווייל] זען קאָן מען נישט נאָר וואָס ס'איז נאָנט, און דערציילן קאָן מען איינעם פון גאָר ווייט אויכעט לכאורה.
על כל פנים [צו זאָגן] פאַרקערט [דהגדה הוא מקרוב, וראייה מרחוק, הוא פליאה] וואו געפינט מען עפעס דעס לשון, [וואו] ליגט אין דעם עפעס אַ הֶסְבֵּר אַז אויף 'ווייטער' איז הִרְאָה, און אויף 'נענטער' איז הִגִּיד.

[עכ"פ צריך עוד הסבר להבין החילוק מה שבשובע נאמר לשון הִגִּיד וברעב נאמר לשון הִרְאָה].

כו

קושיא יד

גם צ"ב אומרו לבסוף בלשון "הוא הִדְבָּר" אֲשֶׁר דִּבְרַתִּי, שמשמעו שמביא ראיה על איזה דבר, ואינו מובן הכוונה
הוא הִדְבָּר אֲשֶׁר דִּבְרַתִּי, אַתָּה אֲשֶׁר הָאֱלֹקִים עָשָׂה. [הִרְאָה אַתָּה פִּרְעָה].
(יד) וואָס איז דער "הוא הִדְבָּר".

[ולעיל אמר] סתם אַתָּה אֲשֶׁר הָאֱלֹקִים עָשָׂה הִגִּיד לְפִרְעָה, און דאָ זאָגט ער שוין צי [שמסוף לומר] הוא הִדְבָּר, ס'זעט אויס עפעס [ווי ער זאָגט] אַ רִאָיָה [לדבריו, ואינו מובן] וואָס איז עפעס פון דעם מער רִאָיָה [ווי ביי די שנות השובע] ^ט.

כז

ווידער [אויב] איך זאָל זאָגן אַז ער האָט געמיינט מִדְּגִישׁ צו זיין דאָס איז אויך די זעלבע, [כלומר] 'הוא' הִדְבָּר, הוא וְלֹא אַחֵר, אַז [ס'איז] פונקט ווי פריער.
נו מְהִיכִי תִּתִּי אַז נישט, פאַרוואָס איז גענוג געווען דאָרט [לומר המאמר] סתם, [ובכאן לא סגי בזה. והלא כמו כן בכאן] האָט ער דאָ ווייטער אויך געקענט זאָגן [סתם] אַתָּה אֲשֶׁר הָאֱלֹקִים עָשָׂה הִרְאָה אַתָּה פִּרְעָה, [ולבסוף] דאָ איז ער שוין מִדְּיִיק צו זאָגן הוא הִדְבָּר, דאָ איז ער מער מִדְּגִישׁ די זאך, דאָס איז עס, הוא וְלֹא אַחֵר. [וצריך ביאור מה בא להודיענו בזה].

לב

קושיא ז

למה נתן יוסף עצות באומרו וְעָתָה יֵרָא פִּרְעָה אִישׁ נְבוֹן וְחָכָם, והלא
ביקש ממנו פרעה רק להיות 'פותר חלום', ולא שיהיה 'הוועץ' למלך

וְעָתָה יֵרָא פִּרְעָה אִישׁ נְבוֹן וְחָכָם [וישיתתו על אָרץ מִצְרַיִם].

(יד) [וכבר דקדקו המפרשים על זה, וכי] האָט מען אים דען גערופן פאַר אַ 'יועץ' ?
ער האָט געדאַרפֿט [נאָר] 'פּוֹתֵר חֲלוֹם' זיין.

ער גיט זיי [עפעס] 'עצות' ?

^ט וז"ל הכלי יקר (מא, כז) : ועוד קשה מה שאמר הוא הִדְבָּר אֲשֶׁר דִּבְרַתִּי, כאילו הוכיח דבריו לקיים פתרונו, ומה הוכחה יש כאן.

^י גם למה היה צריך לברר דבריו בשני הרעב דייקא, ולא בשני השבע מדברי יואל.

לג

קושיא יח - מתוך הדרוש

למה הוצרך לאסיפת תבואות, איש נבון וְחֶכֶם דייקא

יח) [גם דקדקו המפרשים למה נצרך לאסיפת התבואות איש נבון וְחֶכֶם דייקא, ולמה לא סגי בזה סתם איש הממונה על האוצרות].

(הקושיא וההירוח בדברי רבינו, באות נט)
(וראה עוד קושיות כא-כג, להלן באות מה-ג)

ישוב הקושיות

מד

קודם על פי פשוט (לכאר) דעס וואָס כ'האָב דאָ אָנגעהויבן [מיט] דעס ענין פון דעם חלום. דער וַעֲתָה יִרָא פֶּרְעָה (קושיא יז), און דער אָשֶׁר הָאָלְקִים עֲשֵׂה הִגִּיד לְפֶרְעָה (קושיא יב), דאָס איז הִגִּיד און דאָ איז הִרְאָה (קושיא יג).

מה

התחלת ישוב קושיא יז (באופן ראשון)

לצורך פתרון החלום, הוא שהוצרך יוסף להוסיף אמירת וַעֲתָה יִרָא פֶּרְעָה איש נבון וְחֶכֶם

פֶּאֶרְוֹאָס הָאֵט ער געדארפט צו זאגן דעם וַעֲתָה יִרָא פֶּרְעָה.

[ווייל] דער אָמֶת, דעס פעלט אויס צום פֶּתְרוֹן [החלום]. ווען ער פירט נישט אויס דעם וַעֲתָה יִרָא פֶּרְעָה, האָט ער אים גאָרנישט דערציילט, האָט ער אים נישט דערציילט נאָך דאָס ענין פונעם חלום, אָן דעם איז דער גאַנצער פֶּתְרוֹן נישט קיין פֶּתְרוֹן, און ס'האָלט נישט אויס (וכדיבאר להלן בהמשך).

[ויתורן בזה וואָס] כ'האָב געפרעגט די קשיא מ'האָט אים נישט גענומען פֶּאָר אַ יוֹעֵץ, [כי באמת] ער האָט דאָס געברויכט צו זאָגן.

מו

כי לכאורה יש סתירה על הפתרון, שהרי בסיפור החלום אמר פרעה אמר ולא נודע כי באו אל קרפנה, ומראיהן רע פֶּאָשֶׁר בַּתְּחִלָּה, וכן בהפתרון אמר יוסף וְנִשְׁכַּח כָּל הַשִּׁבְעָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, ולא יודע השבע בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הָרָעָב הָהוּא אַחֲרֵי כֵן. ולכסוף מצינו שהיה הרבה תבואות במצרים, שהיה מספיק לא רק לארץ למצרים, אלא גם לשאר ארצות

[והביאור בזה, שהרי] דאָ דער חלום האָט דאָך געזאָגט וַתֵּאכְלֶנָה הַפְּרוֹת הָרְקוֹת וְהָרְעוֹת אֶת שְׁבַע הַפְּרוֹת הַבְּרִיאִת, ולא נודע כי באו אל קרפנה, ומראיהן רע פֶּאָשֶׁר בַּתְּחִלָּה, ס'איז פונקט אַזוי ווי פריער.

ס'איז נישט געווען פשוט ולא נודע, נישט נאָר פשוט ולא נודע, [נאָר] ס'איז טאַקע [מראיהן רע] פונקט 'פֶּאָשֶׁר בַּתְּחִלָּה', ס'איז [בעצם] נישטאָ קיין זָכָר דערפון. [וכן "בהפתרון" פתר לו יוסף כן באומרו וְקָמוּ שְׁבַע שְׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן וְנִשְׁכַּח כָּל הַשִּׁבְעָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְכָלָה הָרָעָב אֶת הָאָרֶץ, ולא יודע השבע בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הָרָעָב הָהוּא אַחֲרֵי כֵן כי כבד הוא מאד].

[און] צום סוף האָט זיך אויסגעלאָזט, ס'איז געווען די וְהוֹתֵר [לקנות תבואה בארץ מצרים]. ס'איז געווען נישט נאָר פֶּאָר מִצְרַיִם, נאָר פֶּאָר דער גאַנצער וועלט האָט ער געהאָט צו פֶּאָרקויפֿן תְּבוּאָה, [ולא חסרון] כָּל יְמֵי חַיָּוִי. ס'איז געווען גענוג די וְהוֹתֵר.

[ואם כן לכאורה] האָט נישט אויסגעהאַלטן [פתרון החלום].

מז

ואם כן אם היה נשאר רק בפתרון החלום, היה פרעה יכול להקשות עליו אחר כך שלא כן היה

ממילא ווען ער זאָגט דעם חלום [אליין] אַזוי ווי ס'איז, העט גיווען נִתְבַּרֵּר

געוואָרן קודם [אויף] אַ האַלבער חָלוּם העט גיווען אַרויסגעקומען [אַז אויף דעם] האָט ער נישט 'איינגעטראָפֿן' [יוסף בהפתרון שפתר לפרעה. והיו אומרים שגם יוסף הוא רק] אַזוי ווי די אַצט־גאַנצן, [וואָס] 'עפעס' טרעפֿן זיי יאָ איין, און 'עפעס' נישט. איז עס שוין נישט אַזוי פֿונקטליך [פתרונן של יוסף. ולכן כדי לתרגם זאת, הוצרך יוסף לומר גם העצה של וְעַתָּה יָרָא פֶּרְעָה, וכדיבואר להלן בסמוך].

מח

[קושיא כא]

בפסוק שאמר פרעה אחר כך, אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹקִים אוֹתָהּ אֵת 'כָּל' זֹאת אֵין נִבּוֹן וְחָכֵם כְּמוֹהָ, יֵשׁ לְהִבִּין מַה בָּא לְרִבּוֹת בְּאוֹמְרוֹ אֵת 'כָּל' זֹאת

כא) עקסטער וואָס איך האָב מיך געשטעלט [און] אויסגערעכנט דאָ [בין הקושיות, יש לדקדק עוד וואָס] ער זאָגט אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹקִים אוֹתָהּ אֵת 'כָּל' זֹאת [אֵין נִבּוֹן וְחָכֵם כְּמוֹהָ], וואָס איז דער 'כָּל' זֹאת, [דהיה סגי שיאמר רק אַחֲרֵי הוֹדִיעַ] 'זֹאת'. [והרי לשון] 'כָּל' איז דאָךְ מְרֻבָּה [בכל מקום, ומה בא לרבות בכאן].

מט

[קושיא כב]

וגם מהו הכוונה באומרו "אַחֲרֵי" הוֹדִיעַ אֱלֹקִים אוֹתָהּ, דמשמע שבא לומר רק אחרי כן הוא חכם ונבון, ולא מקודם

כב) דערנאָך וואָס איז דער "אַחֲרֵי", אַז 'דערנאָך' [איז ער אַ חָכֵם וְנִבּוֹן]. זאָל ער זאָגן 'יַעַן' הוֹדִיעַ אֱלֹקִים אֵת כָּל זֹאת, ס'איז דורך דעם. [אַבער] דעם לשון "אַחֲרֵי" זעט דאָךְ עפעס אויס [דבא להדגיש דייקא אחר כך ולא מקודם, ואינו מובן הכוונה].

נ

[קושיא כג - מתוך הדרוש]

כג) [גם יש לדקדק בפסוק הַנִּמְצָא 'כֹּה' אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹקִים בּוֹ. דבפשטות משמע דלשון 'כֹּה' קאי על תיבת 'איש' וגו', ואם כן היה ראוי שיאמר תיבת 'כֹּה' לבסוף, הַנִּמְצָא אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹקִים בּוֹ 'כֹּה', וכן דקדק באור החיים [הק].

(הקושיא בדברי רבינו להלן, באות צז)

נא

המשך ישוב קושיא יז (באופן ראשון)

לכאורה לא נתקיים הפתרון של וְלֹא נִדְעָ כִּי כָּאוּ אֶל קַרְבָּנָהּ, וכדלעיל

נאָר לאָמיר זען.

לכאורה ס'האָט דאָךְ גאָרנישט אויסגעהאַלטן [ענין הפתרון, שהרי לא נתקיים מה שאמר וְלֹא נִדְעָ הַשֶּׁבַע בְּאֶרֶץ אַחֲרֵי כֵן, שהוא פתרון וְלֹא נִדְעָ כִּי כָּאוּ אֶל קַרְבָּנָהּ].

נב

אמנם באמת שפיר נתקיים זה אצל כל האוצרי תבואות שבמצרים, וכמבואר במדרש בהפסוק יוֹסֵף אָשֶׁר יֹאמַר לָכֵם תַּעֲשׂוּ

נאָר וואָס דען איז דער תירוץ.

דער תירוץ איז, ס'שטייט (מא, נה) זיי זענען געקומען [וַיִּצְעַק הָעָם אֶל יוֹסֵף אָשֶׁר יֹאמַר לָכֵם תַּעֲשׂוּ. [ופירשו חז"ל², ווייל] ער האָט [זיי] פֿרעה לָכֵל מִצְרַיִם] לָכֵן אֶל יוֹסֵף אָשֶׁר יֹאמַר לָכֵם תַּעֲשׂוּ.

² ברש"י (מא, נה): עיי"ש. ומקורו בבראשית רבה (צא, ה): כִּיִּן שֶׁחֶזַק הרעב בארץ, נתקבצו המצרים ובאו אצל יוסף, אמרו לו תנה לנו לחם, אמר להם אֱלֹקֵי אִינוּן זֶן את הערלים, לכו ומולו את עצמיכם ואתן לכם. הלכו אצל פרעה והיו צועקים ובוכים לפניו, שנאמר וַתִּרְעַב כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם, ואמר לכו אֶל יוֹסֵף אָשֶׁר יֹאמַר לָכֵם תַּעֲשׂוּ. אמרו לו הלכנו אצלו, מדבר אלינו דברים רקים ואומר מולו את עצמכם. אמר להם, שוטים, לא כך אמרתי לכם מתחלה, עבדוהו וקנו לעצמכם תבואה. וכי לא היה קורא לכם כל אותן השנים שני השבע וצוה לכם היו יודעים שרעב בא, אתם פשעתם בנפשותיכם, מפני מה לא הנחתם בבתיכם תבואה של שנים ושלש וארבע שנים. אמרו

געזאגט ש'ימולו, האָבן זיי נישט געוואָלט. האָט פּרעה געזאָגט פאַרוואָס האָט עסט נישט אָנגעגרייט, מ'האָט דאָך אויסגערוּפֿן [שרעב באה]. האָבן זיי געענטפּערט, מ'האָב מיר אָנגעגרייט גענוג, און ס'איז אַלעס פאַרפוילט געוואָרן, ס'איז נישט געבליבן גאָרנישט. 'נו' זאָגט ער, [לכו אל יוסף אָשר יאמר לָכֶם תַּעֲשׂוּ], זעט עסט דאָך [אז] עסט קאָנט ענק נישט העלפֿן.

[ונמצא] ס'איז גענוג מָקוּמִים געוואָרן [בכל יושבי הארץ, פתרון החלום שאמר יוסף ולא יָנַדע הַשָּׂכֶע מִפְּנֵי הָרָעָב].

נג

ורק אצל יוסף הוא שנתקיים התבואות בדרך גם, על ידי כח קדושתו ובינה יתירה שבו [און דעס וואָס] ביי אים [יוסף] אַז ס'איז געבליבן, אָן אויסנאָם, איז דאָך אַ בִּינָה יתירה האָט ער אַריינגעטון [דערין, שיתקיימו התבואות שבִּידון].

נד

ס'שטייט דאָך, דער מדרש זאָגט² [אז] זיי האָבן געלאַכט פון אים, אַז די אַלע אוצרות [שאצור יוסף] האָבן זיי געזאָגט דאָס מוז ווערעמיג ווערן, [ווייל] ער האָט דאָ אַזוי צאָמגעפאַקט³, דאָס וועט פאַרפוילט ווערן. [און] דערווייל האָט נישט צוגערירט קיין תּוֹלַעַת.

ס'איז געווען נאָר נְסִים וְנִפְלְאוֹת, ס'איז געווען זיין כֹּחַ [של יוסף הצדיק וקדושתו].

נה

ולכן שפיר היה הכרח באומרו וַעֲתָה יֵרָא פְּרָעָה וגו', כדי שיתקיים הפתרון שאמר יוסף ולא יָנַדע הַשָּׂכֶע מִפְּנֵי הָרָעָב, ועכ"ז לא תִּכְרַת הָאָרֶץ בָּרָעָב. ועוד כי תכלית כל החלום והרעב, לפי שסיבבו מן השמים שכל התבואות יבואו ליד יוסף, ויבואו אחי יוסף לקנות בָּר מִמֶּנּוּ, ועי"ז ישתלשל ירידת יעקב למצרים, ולכן היה שייך זה להפתרון קומט אויס, [דהיה הכרח באומרו וַעֲתָה יֵרָא פְּרָעָה וגו', בכדי] אַז ס'זאָל זיין וְלֹא תִכְרַת הָאָרֶץ בָּרָעָב⁴, [און] דער תּכָלִית [מה שָׁרְצוּ מִן הַשָּׁמַיִם בזה] איז דאָך געווען ס'זאָל זיין [תבואה במצרים, ולא בשאר ארצות], כדי די אַחֵי יוֹסֵף זאָלן קומען קויפֿן, און זיי זאָלן קומען קיין מִצְרַיִם, [וישתלשל מזה ירידת יעקב ובניו לגלות מצרים]. און דאָס גאַנצע איז דאָך געווען וועגן דעם, דאָס גאַנצע רָעָב. [ולצורך זה] האָט דאָך דאָס געמוזט זיין [שדייקא יוסף בחכמתו ישמור התבואות וימכרם].

נו

און ס'זאָל [האָבן] מָקוּמִים געוואָרן [דער] וְלֹא יָנַדע הַשָּׂכֶע, [זה גם כן נתקיים], ווייל אין גאַנצן לאַנד [אצל שאר האוצרים] איז מקוים געוואָרן דער וְלֹא יָנַדע הַשָּׂכֶע, [חוצ מבאצל יוסף הצדיק].

לו כל תבואה שהיה בבתינו הרכיבה. אמר להם לא נשתייר לכם קמח מאתמול, אמרו לו אף פת שהיה בסל הרכיב. אמר להם לכו אל יוסף אָשר יאמר לָכֶם תַּעֲשׂוּ, אמר להם אם גוזר על התבואה ונרקבת, שמא יגזור עלינו ויהרגנו. אמר להם לכו אל יוסף, אם יאמר לכם חתכו מבשרכם שמעו לו, שנאמר אָשר יאמר לָכֶם תַּעֲשׂוּ.

² בפרקי דרבי אליעזר (פרק לט): רבי נתחום אומר, צוה יוסף ופגנו את האוצרות בכל עיר ועיר, וקָבֵץ את כל תבואות הארצות לאוצרות. והיו המצריים מלעיגין ואומרים עכשיו התולעים אוכלים כל אוצרות יוסף, ולא שלטה בהם רמה, ולא חסרו יעד יום מותו, וכלכל את הארץ ברעבון.

³ זה על זה, בתוך האוצרות שבעיר, ולא בשדות כדרך האוצרים. עיין בביאור הרד"ל שם (אות מח).

⁴ וכמו שמסיים שם יוסף בדבריו, וכדכתיב: וַעֲתָה יֵרָא פְּרָעָה אִישׁ נְבוֹן וְהָכֶם וְהָיִיתָהוּ עַל אָרֶץ מִצְרַיִם. יַעֲשֶׂה פְּרָעָה וְיִפְקֹד פְּקָדִים וגו' וְלֹא תִכְרַת הָאָרֶץ בָּרָעָב.

נז

איי דאָס איז געבליבן [האוצרות של יוסף], איז טאַקע אַן 'אויסנאַם', ס'איז שְׁלֹא כְּדֶרֶךְ הַטָּבֵעַ. אַ זאך וואָס ס'קאָן ביי קיינעם נישט בלייבן, נאָר ביי איין מענטש, איז דעך [עס] דאָך נאָר דורך די חֻקֵּי הַטָּבֵעַ וּבִינָה יְתִירָה, איז נאָר אַ מִתְנַת אֱלֹקִים, איז דאָך דאָס נישט בַּעֲצָם פֿון דער שְׂבַע. [ונמצא שהשובע עצמו שפיר לא נתקיים ולא נודע עוד בארץ, רק האוצרות של יוסף הם ברכה חדשה בדרך נס, ע"י חכמה ובינה יתירה מהשפעת הקדושה].

נח

וברכה כּוּז שׁוּהִי אצל יוסף הצדיק, שנתרבה התבואה מאוד עד כי חָדַל לִסְפֹּר, אין בּוּה סתירה לפתרון וְלֹא יִדַּע הַשֶּׁבַע, כי אף אם לא היו שנות השובע, גם כן היה שייך ברכה כּוּז אצל יוסף הצדיק, כיון שבלאו הכי היה זה חוץ לְדֶרֶךְ הַטָּבֵעַ, און אַזאַ מאָדע בִּרְכָה וואָס ס'איז אַרײַנגעקומען [די ברכה] עַד כִּי חָדַל לִסְפֹּר, אפילו ווען ס'העט נישט געווען קיין שְׁנַת שְׂבַע [פון פריער], העט מען אויך גיווען געקאנט האָבן גענוג.

[ונמצא כי] די שְׂבַע [של שנות השובע] האָט זיך טאַקע ווייטער נישט דערקענט, וואָרן [האוצרות של יוסף] דאָס איז דאָך געווען אַ זאך וואָס [ס'איז] חוץ לְדֶרֶךְ הַטָּבֵעַ, אַז ביי איין מענטש אַלײַן [תשאר כל התבואה בשלימותה, ועל זה] דאַרף מען אַ חֻקֵּי הַטָּבֵעַ וּבִינָה יְתִירָה, שלא תכרת הארץ ברבע, אף כשלמעשה יתקיים פתרון וְלֹא יִדַּע הַשֶּׁבַע בְּאַרְץ].

נט

ישוב קושיא יח

ולכן הוצרכו לזה דייקא אִישׁ חֻקֵּי הַטָּבֵעַ וּבִינָה יְתִירָה כיוסף הצדיק, לפי שאצל פתם אוצרי התבואות נרקבו כל התבואות [ובזה מיושב מה שהקשו עוד] פֶּאֶרְוֹאָס דאַרף מען צו דעם האָבן אַ חֻקֵּי הַטָּבֵעַ וּבִינָה יְתִירָה, [אויף צו] צוזאַמגעמען תבואות. מַעֲיָקָא אַן איז דאָך אַ קשׂיָא, [דעס] איז דאָך אויך אַ קשׂיָא ט"ו.

אַלֵּא מֵאִי, נאָר וואָס'זשע דען, מ'מוז האָבן אַ חֻקֵּי הַטָּבֵעַ וּבִינָה יְתִירָה, ווייל מיטן דֶּרֶךְ הַטָּבֵעַ וועט נישט זיין, וועט זיין וְלֹא נִדְעָה, וְתִבְלַעְנָהּ, וְלֹא נִדְעָה כִּי בָּאוּ אֶל קִרְבָּנָהּ.

ס

סיום ישוב קושיא יז (באופן ראשון)

[וממילא] האָט ער דאָך געמוזט זאָגן דעם וְעַתָּה יֵרָא פֶּרְעָה אִישׁ חֻקֵּי הַטָּבֵעַ וּבִינָה יְתִירָה, [ווייל] ווען נישט דעם העט נישט גיווען אויסגעהאַלטן [כל הפתרון, שגם לא תִּכְרַת הָאֶרֶץ בְּרֵעָב].

סא

הקדמה לישוב קושיא יז (באופן שני)

נאָר וואָס'זשע דען, דאָ איז נאָך עפּעס אַן עֲנִין דערינען.

סב

בפסוק וְאֵין פֹּתֵר אוֹתָם לְפֶרְעָה, יש כמה פירושים בדברי חז"ל. וברבינו בחיי מביא, שפרעה ראה בחלומו הן החלום והן פתרון החלום, וזכר רק החלום ולא הפתרון, עד שהזכירו יוסף. ולכן כל שאר הפתרונות לא נכנסו באוניו, לפי שידע שלא זהו הפתרון שהראו לו בחלומו

[דהנה כתיב] (מא, ח) וְאֵין פֹּתֵר אוֹתָם לְפֶרְעָה, [ופירשו חז"ל] "ס'איז נישט אַרײַן [באזוניו], ס'איז נישט [געווען] נכנס לאזוניו.

אין די מדרשי חכמינו ז"ל איז דאָ צוויי פֶּשְׁטִים, [פירוש אחד כדעיל, און] איין פֶּשְׁט

^{טו} שלא הזכירו רבינו בין הקושיות.

^י בבראשית רבה (פט, ו): ר' יהושע דסכנין בשם רבי לוי, פתרון היו אותו, אלא שלא היה קולן נכנס באזוניו. שבע פֶּרֶת הַטָּבֵעַ, שבע בנות אתה מוליד וכו'. שְׂבַע פֶּרֶת הָרְעוּת, שבע בנות אתה קובר. וכן אמרו שְׂבַע שְׂבָלִים

[אויף] וַאֲיֵן פּוֹתֵר אוֹתָם לַפְּרֵעָה, אַז ס'איז געווען בַּזְכוּת יוֹסֵף, ס'איז געווען מִן הַשָּׁמַיִם ער זאל נישט מַקְבֵּל זיין [פתרון שאר הפותרים, עד שבא יוסף ופתר לו].

סג

אין מדרש איז דאָ אַנדערע מימרות. און דער רבינו בחיי ברענגט 'דאָס' [בשם המדרש], די מימרא וואָס כ'וועל זאָגן, אַז פאַרדעם איז אים נישט איינגעגאַנגען [פתרון החרטומים באזיין], ווייל אים האָט זיך לעולם גע'חלומ'ט דער פֿתרון אויך, אין חלום האָט מען אים געזאָגט 'דאָס' איז דער פֿתרון, נאָר ער האָט [עס] פאַרגעסן. דעם חלום האָט ער געדענקט, און דעם פֿתרון האָט ער פאַרגעסן. ממילא [סיי] וואָס מ'האָט אים געזאָגט, האָט ער אזויפיל געדענקט אַז נישט דאָס איז עס.

און ווען יוסף הצדיק האָט אים געזאָגט [דעם פֿתרון, נזכר פרעה מהפתרון, און] אָה! האָט ער געזאָגט, דאָ האָט ער געהאָט די 'איבערצייגונג' אַז ס'איז אַמֶּת [דברי יוסף], וואָרן מ'האָט אים [עס געהאָט געוויזן בחלומ], ער האָט אַליין געהאָט דעם פֿתרון. דער רבינו בחיי זאָגט אַזוי, און ס'איז אַ מדרש אויכעט^ט. דער רבינו בחיי ברענגט עס אויך צי פונעם מדרש^ז.

סד

קאָן זיין דאָס איז איינס [דב' הפשטים מקושרים], ס'איז בַּזְכוּתוֹ [של יוסף] געווען [מה שראה פרעה גם הפתרון, כדי] אַז ער זאל וויסן [צדקת דברי יוסף].

סה

ישוב קושיא יז (באופן שני)

וממילא לא קשה למה אמר יוסף גם המאמר של וְעַתָּה יָרָא פְּרַעָה אִישׁ בְּבֹן וְחֶכֶם, לפי שגם זה ראה פרעה בתוך חלומו כפתרון החלום, ושפיר שייך זה להפתרון, ואם לא היה אומרו לא היה נתאמת בעיני פרעה צדקת דברי יוסף בשלימות על כל פנים יהיה איך שיהיה, האָט מען דאָך אים [לפרעה בחלומ] דאָס געזאָגט פון פאַראויס די גאַנצע זאָך [שיבואו שני שובע ורעב, און] אַז מ'וועט נישט דערקענען [שני

הַטְּבוֹת, שבע מלכיות אתה מכבש, שְׁבַע שָׁבָלִים הִרְעוֹת, שבע אפרכיות מורדות בך וכו'. דבר אחר, וישלח ויקרא, להודיעך שכל אומה ואומה שהיא עומדת בעולם מעמדת לה חמשה חכמים שישמשו אותה, ולא עוד אלא נתן בה הקב"ה שלשה דברים, חכמה ובינה וגבורה וכו', וכשהקב"ה דן את העולם הוא נוטלה ממנה, שנאמר (עובדי' א, חט) וְהֶאֱבֹדְתִי חֻקִּים מֵאֲדָם וּתְבוּנָה מִיָּהָר עֲשֹׂו וְחִתּוֹ בְּגֹרֶיךָ תִּמָּן. וכל כך למה, כדי שיבא יוסף באחרונה ויטול גדולה. אמר הקב"ה, אם יבא יוסף תחלה ויפתור את החלום, אין זה שבתו, יכולין החרטומים שיאמרו לו אילו שאלת אותנו כבר פתרנו אותו לך, אלא המתין להם עד שנתייעצו והוציאו את רוחו, ואחר כך בא יוסף והחזירה, עליו אמר שלמה (משלי כט, יא) כָּל רוּחוֹ יוֹצִיא אֱלוֹ חֲכָמִי פְּרַעָה, וְחֶכֶם בְּאַחֲזֹר יִשְׁבַּחְנָהּ זה יוסף, שנאמר אין בְּבֹן וְחֶכֶם כְּמֹדֶךָ.

^ח בריבנו בחיי (מא, ח): וַאֲיֵן פּוֹתֵר אוֹתָם לַפְּרֵעָה. דרשו רז"ל, פרעה ראה החלום ופתרנו עמו, וזכר החלום ושכח הפתרון שראה וכו'. ויש לתמוה איך אפשר שלא יוכלו חכמי הגדולים וחרטומיו להודיע לו פתרון החלום, והדברים מוכיחים שהם מורים שבע שני שבע ושבע שני רעב, שהיה הפרות היו סימן לחרישה, כענין שכתוב (משלי יד, ד) וְרֵב רֵבּוּאוֹת בְּכַח שׁוֹר, והשכלים גם כן סימן הקצירה. וכל הכל היה סיבה מבעל הסיבות יתעלה, שסכל עצתם והשיב אחר חכמתם, כענין שכתוב (ישעי' מד, כה) מְשִׁיב חַקִּים אַחֲזֹר יְדִעְתָּם יִסְכַּל, ומנע מהם הפתרון, לבעבור סבב את פני הדבר ולתת גדולה ליוסף. והוא דבר הנביא ע"ה שאמר (ישעי' יט, יא) אֶף אֱלֹהִים שָׂרֵי עֵצִין חֲכָמִי יַעֲצִי פְּרַעָה נְבֻעָה, יבאר כי הקב"ה סכל עצתם, והוא שאמר עֵצָה נְבֻעָה. וכתיב (שם, יב) אִם אָפּוֹא חֲקִמְיָךְ וַיְגִידוּ נֹא לָךְ, הכוונה שהיה להם להבין לולא שהקב"ה מנע מהם זאת. ועל זה דרשו חז"ל (בראשית רבה פט, ו) בְּקֶשׁ לֶץ חֲקִמָּה וַאֲיֵן יְדַעַת לְבָבוֹן נָקַל (משלי יד, ו), בְּקֶשׁ לֶץ חֲקִמָּה וַאֲיֵן זה חכמי פרעה, יְדַעַת לְבָבוֹן נָקַל זה יוסף.

^ט במדרש אנדה בפרשתו: וַיִּקְרָא אֶת כָּל חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם. פותרין היו, אלא מפני שלא היה פתרון מתיישב על לבו, כי ראה הפתרון והחלום, וכל מה שהיו פותרין היה פרעה משיבם לא כן הדבר.

^ז שכתב זה בשם דרשו רז"ל.

לשון מקץ תשכ"ז (חלק א) קדשו יג

השובע], און [אז] ס'וועט זיין א חכם ונבון, און דאָרט וועט זיין [תבואה מספקת לכל מצרים ושאר ארצות].

די גאנצע זאך, האָט מען דאָך אים שוין מגלה געוועזן אין חלום.

סו

נו ווען ער לאָזט דאָס אַרויס [שהיה מדלג יוסף מלומר ועתה ירא פְּרעה אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם],
העט ער דאָך גיווען געזען [אז] ער ווייסט נישט אַלעס [פונעם פתרון, והראיה] פאַרוואָס
האָט ער דאָס אַרויסגעלאָזט, דעם וְעַתָּה יֵרָא פְּרעה.
[ולכן] האָט דאָס אויסגעפעלט [גם אמירת וְעַתָּה יֵרָא פְּרעה]. וואָרן דאָס איז געשטאַנען
אין פֿתְּרוֹן [שראה פרעה בחלום].

ס'האָט אויסגעפעלט צום פֿתְּרוֹן, און ער [פרעה] האָט עס געהאַט אין פֿתְּרוֹן [שראה
בחלום, וממילא] האָט ער דאָס געמוזט זאָגן. דאָס איז דער פֿשט.

סז

ישוב קושיא יב

ולזה הקדים לו הקדמה את אֲשֶׁר הָאֱלֹקִים עָשָׂה הַגִּיד לְפָרְעָה, כי מלבד עצם הוראת החלום ופתרונו שאניד לך, אני מגיד
שגם הפתרון שהוא 'העשייה' אֲשֶׁר הָאֱלֹקִים עָשָׂה, גם זאת כבר 'הגיד' לְפָרְעָה בחלום, אלא ששכחת מזה ועתה אוכרך
איבערדעם שטייט אַ טאַפֿלט לשון [היינו יתור הלשון, במה שהקדים לומר] אֵת אֲשֶׁר
הָאֱלֹקִים עָשָׂה הַגִּיד לְפָרְעָה, [דרכה לומר שגם הפתרון שאניד לך מה שנכון האלקים לעשותו, גם
זאת כבר 'הגיד' לְפָרְעָה בחלום].

סח

אויסערדעם, דעם חלום [וואָס] ער האָט אים דערציילט [פרעה ליוסף], דער חלום איז
דאָך נאָר אַ רִמּוּז, ס'איז דאָך נישט געווען [לבסוף] קיין פֿרוֹת, און נישט קיין שְׁבָלִים.
ס'ווייזט נאָר פֿרוֹת [וְשִׁבָלִים, על החריש והקציר], אַזוי ווי דער דָּרָךְ איז פֿון חֲלוֹמוֹת. אָבער
טאַקע די עֲשִׂיָה מִמֶּשׁ, האָט מען דאָך אים נישט געזאָגט נאָך בְּחֵלוֹם [הפרות ושבלים, רק
בהפתרון שהראהו על זה].

[ופרעה] ער האָט אים נאָר געזאָגט דעם חלום, דעם רִמּוּז, [אָבער] די עֲשִׂיָה מִמֶּשׁ
האָט ער נישט געזאָגט [ליוסף, שהרי פרעה שכח תחלה הפתרון].
[אָבער יוסף פֿאַר] אים אַז מ'האָט געזאָגט דעם פֿתְּרוֹן, האָט מען אים געזאָגט די
עֲשִׂיָה מִמֶּשׁ, וואָס ס'וועט געשען [במעשה].

סט

דאָס איז דאָס טאַפֿלטע לשון [די הקדמה, ופתרונו], האָט ער אים געזאָגט, קודם האָט
ער געזאָגט אֲשֶׁר הָאֱלֹקִים 'עָשָׂה' הַגִּיד לְפָרְעָה, מ'האָט דיר געזאָגט וואָס מ'וועט טון,
[ופירושו כי] אויסערן חלום האָט מען דיר געזאָגט אין דעם חלום האָט מען דאָך דיר
געזאָגט טאַקע די עֲשִׂיָה.

איבערדעם שטייט צוויי מאָל, איבערדעם שטייט עס עקסטער.

דערנאָך האָט ער אים געזאָגט 'דאָס' איז דער חלום [ופתרונו, שְׁבַע פֿרוֹת הַטּוֹבוֹת שְׁבַע
שָׁנִים הָנָה גֹּר' וְשִׁבַּע הַפִּרוֹת הָרָקוֹת וְהָרַעַת שְׁבַע שָׁנִים גֹּר'], האָט ער אים געזאָגט דעם פֿתְּרוֹן.
[און] אַזוי אַרומער האָט ער [פרעה] געוואוסט אַז ס'איז אַלעס אָמֵת, ווען ער האָט
אים געזאָגט דעם פֿתְּרוֹן.

ע

הקדמה ליישוב קושיא יג

יש כאן עוד דבר שהיה יכול להכחיש דברי יוסף כי לבסוף לא נתקיימו דבריו. שהרי לבסוף כשבא יעקב למצרים בִּלְהָ הָרֶעִב, ונמצא שלא היו שָׁבַע שנות הרעב, רק ב' שנות הרעב

דא איז דאך אָבער נאָך אַ זאך געשען, וואָס פֿשוט דורכן בלויזן קלום [מבלי הפתרון] האָט געקאָנט זיין ס'זאָל נישט נחֲקִים ווערן דְּבָרָיו.

[שהרי] ווען יעקב אבינו איז געקומען [קיינ מצרים], האָט זיך אויפגעהערט [דער רַעֲב] שטייט דאָך, ס'האָט זיך אויפגעהערט, [וכמו שאמר יוסף פי] זֶה שָׁנָתִים הָרֶעִב [ויגש מה, ו]. בזכותו [של יעקב] האָט זיך אויפגעהערט דער הונגער, אַזוי זאָגט רש"י אַזוּיכָּא, און חכמינו ז"ל זאָגן אַזוּיכָּב.

עא

ובדורות שאח"ז השלימו שאר שנות הרעב למצרים. ויש פלוגתא במדרש מתי הושלמו, אם תיכף לאחר הסתלקות של יעקב, או בימי יחזקאל שהוא כמה דורות לאחר זה. ונמצא שפרעה בימי לא ראה כל השבע שני רעב, ואפילו למ"ד שהיה מיד לאחר שנסתלק יעקב, אינו מכורר אם עדיין היה חי או אותו פרעה שדבר אליו יוסף עתה און 'ווען' האָט מען עס צוריק באַצאָלט? אין אַסאך שפעטערע דורות, [וואָס דעמאָלט] איז שוין פֿרעג נישט געווען אויף דעם עולם. [אין] שפעטערע דורות הערשט האָט מען באַצאָלט [שאר שני הרעב, נאָך] ס'איז אַ פלוגתא צי תיכף נאָך זיין הַסְתַּלְקוּת^{כב} [של יעקב, און] אין מדרש^{כד} זעט אויס אַז הערשט גאָנץ שפעטער, אין די גאָר שפעטערע דורות [בימי יחזקאל]^{כה} ..

^{כא} ברש"י (מז, ט): [תָּן זָרַע. לזרוע האדמה. ואף על פי שאמר יוסף (מה, ו) עוֹד חֶמֶשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין חֲרִישׁ וְקָצִיר, מכיון שבא יעקב למצרים באה ברכה לרגליו, והתחילו לזרוע וכלה הרעב. וכן שנינו בתוספתא דסוטה (פרק ו').

^{כב} בתוספתא דסוטה (י, ג-א): כל זמן שהיה אברהם קיים היה שובע וכו', משמת אברהם וְהָיָה רַעֲב בְּאֶרֶץ (תולדות כו, א). בא יצחק היה שובע וכו'. כל זמן שהיה יצחק קיים היתה ברכה לזרע וכו', עד שלא ירד יעקב לארם נהרים לא נתברך ביתו של לבן וכו', עד שלא ירד יוסף למצרים לא נתברך ביתו של פוטיפר. עד שלא ירד יעקב למצרים היה רעב, שנאמר פי זֶה שָׁנָתִים הָרֶעִב בְּקֶרֶב הָאֶרֶץ וגו', משירד מהו אומר, הא לָכֵן זָרַע וְזָרַעְתֶּם אֶת הָאֲדָמָה (ויגש כז, כג).

ובספרי פרשת עקב (פסקא ב): וכן אתה מוצא בכל מקום שהצדיקים הולכים באה ברכה לרגלם, יצחק ירד לגרר, באה ברכה לגרר וכו'. ירד יעקב אצל לבן, ברכה ירדה לרגלו וכו'. ירד יוסף אצל פוטיפר, ברכה באה לרגליו וכו'. ירד יעקב אצל פרעה, ירדה ברכה לרגלו, שנאמר (מז, ז) וְיִבְרָךְ יַעֲקֹב אֶת פְּרִעָה, במה ברכו, שנמנע ממנו שני רעב. - וכן הוא בבראשית רבה (פט, ט), ולשונו מובא להלן בהערה כד.

^{כג} כן מובאר בתוספתא שם, שמיים: אמר רבי יוסי, כיון שמת יעקב אבינו חזר הרעב ליושנו, שנאמר (ויחי ג, כא) אֲנִי וְכָלִכְלִי אֲתֻכֶּם וגו', מה כלכול האמור להלן רעב אף כלכול האמור כאן רעב.

וכן בספרי שם מסיים רבי יוסי: שנאמר וְעֵתָה אֶל תִּירָאוּ אֲנִי אֶכְלִל אֲתֶכֶם וְאֶת סִפְכֶם וגו', ואומר (ויגש מה, יא) וְכָלִכְלִי אֲתֻךְ שָׁם, מה כלכול האמור להלן בשני רעבון הכתוב מדבר, אף כלכול האמור כאן בשני רעבון הכתוב מדבר. רבי שמעון בן יוחאי אומר אין זה קידוש השם, שדברי צדיקים קיימים בחייהם ובטלים לאחר מיתתן. אמר רבי אלעזר ברבי שמעון, רואה אני את דברי רבי יוסי מדברי אבא, שזה קידוש השם, שכל זמן שצדיקים בעולם ברכה בעולם, נסתלקו צדיקים מן העולם נסתלקה ברכה מן העולם.

^{כד} בבראשית רבה (פט, ט): שָׁבַע פְּרוֹת, רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה אמר י"ד שנה היו, שכן פרעה רואה [שבע ושבע]. רבי נחמיה אמר כ"ח שנה היו, שכן פרעה אמר ליוסף (עוד שבע ושבע). רבנן אמרי מ"ב שנה היו, שכן פרעה רואה ואומר ליוסף, ויוסף חוזר ואומר לפרעה. א - י"א יוסף בן חנינא ב' שנים עשה הרעב, שכיין שירד יעקב אבינו לשם כלה הרעב. ואימתי חזרו, בימי יחזקאל, הדא הוא דכתיב (יחזקאל כט, יב) וְנָתַתִּי אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁמָמָה בְּתוֹךְ אֲרָצוֹת נְשָׁמוֹת וְעָרֶיהָ בְּתוֹךְ עָרִים מְחֻרְבוֹת תִּהְיֶינָה שְׁמָמָה אֲרָבָעִים שָׁנָה.

^{כה} ולפי זה פתרונו של יוסף אמת היה, כי לבסוף נתקיימו ז' שני הרעב, דהרי נשלמו לאחר זמן, ולא אמר שהיו רצופים אחר זה, וכמו שמבאר זה ברבינו בחיי. אולם עדיין אינו מספיק בתירוצו, כי היה הצורך שיתברר אמיתת הפתרון מיד, כדי שיתגדל יוסף על ידי זה. ואם לא נתקיימו שבע שני רעב כי אם לאחר זמן, עדיין היה פרעה יכול לומר שטעה בפתרונו, ולא יאמין לו לפי שעה, עד שיתברר כדבריו. אמנם יתורץ לדרכינו דכיון שראה פרעה בחלומו גם הפתרון, מזה נתברר לו אמיתת דברי יוסף וכו'. (דברי יואל).

עב

[און] קען זיין טאָקע, [אפילו תיכף] נאָך יעקב אבינו'ס הסתלקות קען זיין איז אויך שוין געווען אַן אַנדערער פּרָעזע, וואָרן ס'שטייט נישט, ס'איז נישט געמאָלדן אין די פּסוקים ווען זיי האָבן זיך 'געוועקסלט'¹², די פּרָעזע'ס¹³.

עג

ואם כן היה יכול פרעה אחר כך לטעון שמעה יוסף בפתרונו

לפי זה האָט ער דאָך ווייטער אַ בְּרִירָה געהאַט צו זאָגן דו האָסט דִּיך טוֹעָה געווען. דו האָסט מיר געזאָגט זיבן יאָר [רָעב], און סוף איז נאָר געווען צוויי יאָר.

עד

אבל יען שפרעה ראה בחלומו גם את הפתרון, ושם ראה דפתרונו הוא שיהיו "שבע" שני רעב, על כן ידע רכל דברי יוסף הם בצדק, רק שבוכותו של יעקב נתבטל או נתעכב הרב לאחר מכן

אַבער ער האָט דאָך אָבער געהאַט דעם פֿתָרוֹן, [וידע פרעה כִּן] אין פֿתָרוֹן האָט מען אים געזאָגט [בשעת החלום שיהא הרעב] זיבן יאָר, [ואם כן שפיר צדקו דברי יוסף]. נאָר יעקב אבינו האָט עס מְבַטֵּל געווען. אָבער אין חֲלוֹם אינעם "פֿתָרוֹן" האָט מען אים געזאָגט זיבן יאָר, האָט ער ווייטער געהאַט די 'איבערצייגונג' אַז ס'איז אַמֶּת [דברי יוסף], אַז ער איז גערעכט, וואָרן אין פֿתָרוֹן [שראה בחלומן] האָט ער דאָך עס געזען.

עה

ישוב קושיא יג

בבשורת שבע שנות השובע, היה כרוך בזה גם בשורה רעה, שלבסוף כשיבוא הרעב לא ידא יביר ונודע כל השבע בארץ, ולכן נאמר בהם לשון "הגדה" שהוא מורה על דברים הקשים כגידים

נאָר דער חילוק איז דאָס. די שְׁבַע שָׁנִי שְׁבַע לַכַּאוּרָה [היה בהם בשורה קשה, ולשון] הַגִּיד [הוא דיבור קשה, וכמו שפירש רש"י (יחזק יט, ג) בפסוק] פֶּה 'תֹּאמַר' לְבֵית יַעֲקֹב [אלו הנשים, תאמר בלשון רכה], וְתִגִּיד 'לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל' [אלו האנשים, תאמר להם דברים הקשים כגידין. והרי כי לשון] 'הַגִּידָה' איז דְּבָרִים קָשִׁים כְּגִידִים.

[דהנה] לעולם איז דאָס געווען אַ שלעכטע בְּשׁוּרָה [לבסוף, די שני שובע], וואָרן ס'איז נישט געבליבן גאַרנישט פון דעם. זיי האָבן מְצַמֵּם געווען זיך פון די שְׁנֵי שְׁבַע [אז] ס'זאל בלייבן אויף שפּעטער, און ס'איז פֿאַרפּוּלֵט געוואָרן [לבסוף, קומט אויס איז דערינען אויך] אַ שלעכטע בְּשׁוּרָה געווען.

עו

ולעומת זה בבשורת שבע שנות הרעב רָמַז לוֹ יוסף גם בשורה טובה, כי בימיו יתקיימו רק ב' שנות הרעב בלבד, ולא כל השבע שנים, ולכן לא נאמר בו לשון "הגדה"

[אַבער] די שְׁנֵי רָעָב איז געווען נאָר די ערשטע צוויי יאָר, די אַנדערע פינף יאָר איז שוין נישט געווען, האָבן זיי שוין נישט געשפּירט, [ווייל] יעקב אבינו האָט עס מְבַטֵּל געוועזן, ס'איז נישט געווען [בימיהם, רק] הערשט שפּעטער אין אַנדערע דורות. [ונמצא שהיה טמון בזה גם בשורה טובה, שלא יתקיים בימיהם כל השבע שני רעב].

[חז"ל הרבינו בחיי (מו, יד): ועל דרך מדרש חז"ל (בראשית רבה פט, ט) שלא היו אלא שתי שנים רעב, נצטרך לפרש ויבאו אֶל יוֹסֵף בְּשָׁנָה הַשְּׁנִיתָ, לשני הרעב, כי כשירד יעקב למצרים מיד פָּלָה הרעב בזכותו. ואם תאמר אם כן יחשדו אנשי הארץ ליוסף בחכמתו בפתרון החלום, שאמר שבע שני רעב, ולא היו רק שתי שנים. והתשובה בזה, כי אחרי מות אביו חזר הרעב ליושנו, ועם זה יתקיים הכל ויבואו על נכון, יתקיים מדרש חז"ל שלא היו כי אם שתי שנים, ויתאמת פתרון של יוסף שאמר יהיו שבע שני רעב, כאשר נשלמו אחר כך, כי לא אמר יהיו שבע שני רעב וצופים. וזהו שדרשו חז"ל (ספרי, שם) אמר רבי יוסי כיון שמת יעקב אבינו חזר הרעב ליושנו וכי' (וכדוהבא לעיל לשון הספרי)].

¹² פירוש: געטוישט.

¹³ כי פּרָעָה אינו שם האיש, אלא כל מלך במצרים היה נקרא בשם פּרָעָה.

עז

וכן יש עוד חילוק, כי בשנות השובע נאמר הגיד 'לפרעה', והיינו שבאו להגיד בזה לפרעה עצמו, שהוא יראה זאת בימיו. אבל בשנות הרעב נאמר רק 'הרָאָה', וכן נאמר אֶת פְּרָעָה, ולא נאמר 'לפרעה', כי רק הראו לו זאת במראה החלום, אבל לא נוגע עצם ההגדה לפרעה עצמו בכל השבע שנים.

איז דער חילוק איז דאָס [אויך].

די שְׁבַע שְׁנֵי הַשָּׁבַע איז געווען הַגִּיד 'לפרעה', טאָקע פֿאַר 'אים' האָט מען עס געזאָגט. [ועל דרך שמצינו] אַז ער זאָגט אֵין פּוֹתֵר אוֹתָם 'לפרעה', [ווייל] ס'איז נישט נָכַנס בְּאֲזֵינוּ. [וכמו כן בכאן נאמר הגיד 'לפרעה', ווייל] טאָקע ביי 'אים' איז עס געשען.

אַבער די צווייטע, די שְׁנֵי רָעָב, איז דאָךְ ביי אים נישט געשען שוין נאָר צוויי, ס'איז נישט געשען קיין זיבן, נאָר דער חֲלוֹם האָט אים געוויזן אַז ס'וועט זיין.

דאָס איז דער חילוק [ביין שני השובע לשני הרעב].

עח

ובזה יובן גם דברי רש"י, שאין זה כלל בכל מקום כי הגדה מורה על הקרוב וראייה על הרחוק. אלא שבכאן מחמת כל אלו השנויים, מפרש רש"י כי הלשון הגיד לפרעה היתה על הקרוב, והיינו שיתקיים כולו בשבע שנים הקרובות. והלשון הִרְאָה אֶת פְּרָעָה היתה על הרחוק, לפי שלא נתקיים כולו באותו דור.

דאָס זאָגט ער [בהפסוק, און] דאָס קאָן זיין זאָגט דאָ רש"י [אויך, דבשני שובע נאמר 'הגיד', ווייל] דעס איז געוועזן קרוב, [והכוונה כן] טאָקע בְּיָמָיו איז עס געשען, איבערדעם שטייט הַגִּיד 'לפרעה', מ'האָט 'אים' געזאָגט.

אַבער די שְׁנֵי הָרָעָב איז דאָךְ נישט געשען בְּיָמָיו [כולם], נאָר ווייטער. [וממילא] האָט ער נישט געהאָט קיין שום בִּירוֹר דערויף [בעולם המעשה]. נאָר אַ בִּירוֹר האָט ער [אזויפיל] געהאָט, [ווייל] מ'האָט עס אים 'געוויזן' [בַּחֲלוֹמָא] אַז ס'וועט זיין, [איז עס] נאָר הִרְאָה [אֶת פְּרָעָה], מ'האָט אים געוויזן אַז ס'וועט זיין^{כב}. אַבער ס'איז נישט טאָקע פֿאַר 'אים' אַלײַן געוועזן, מ'האָט נישט געזאָגט אַז ס'איז פֿאַר 'אים', נישט [אויף] בְּיָמָיו איז עס געזאָגט געוואָרן, [נאָר] דעס איז הערשט געזאָגט געוואָרן אויף שפּעטערע דורות, וואָרן יעקב אבינו האָט עס [לבסוף] מִבְּטֵל געווען. נאָר מ'האָט עס [אויף] שפּעטער געהאָט [געוויזן], ס'איז געזאָגט געוואָרן אויף שפּעטער. און אים האָט מען נאָר עס געוויזן בַּחֲלוֹם אַז ס'וועט זיין.

איבערדעם איז דער חילוק, איבערדעם שטייט דאָ הַגִּיד, און דאָ שטייט הִרְאָה.

עט

ישוב קושיא יד

אצל שנות הרעב סיים יוסף 'הוא הדבֿר' אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֵל פְּרָעָה, כי הוצרך להביא ראיה על זה, מכיון שלא יראה פרעה זאת בעיניו, וראייתו הוא את אֲשֶׁר הָאֱלֹקִים עָשָׂה 'הִרְאָה' אֶת פְּרָעָה במראה חלום. אבל אצל שנות השובע לא הוצרך להביא ראיה, כי פרעה יראה זאת בעצמו.

איבערדעם זאָגט ער [לבסוף] 'הוא הדבֿר' אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֵל פְּרָעָה.

וואָרן ביי די שְׁבַע שְׁנֵי הַשָּׁבַע, האָט ער נישט געדאַרפט צו זאָגן אַז הוא הדבֿר, אַז דעס איז אַזוי ווי איך האָב געזאָגט, אַז 'דאָס' איז דער חֲלוֹם. פֿאַרוואָס, וואָרן ער האָט זיך איבערגעצייגט [בעיניו] אַז ס'איז אַזוי, ס'איז דאָךְ בְּיָמָיו געווען.

[אַבער] די שְׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב איז דאָךְ בְּיָמָיו נישט געווען [כולם, ואם כן] קאָן ער דאָךְ קלערן אַז ער האָט זיך טוֹעָה געווען מיטן פֿתֿרוֹן, האָט ער אים געזאָגט ניין, דאָ איז

^{כב} וזהו שכתב רש"י ז"ל לפי שהיה הדבר מופלג ורחוק יצטרך לומר לשון מִרְאָה. והיינו כי ממראה הפתרון נחבר לו אמיתתו. (דברי יואל).

אָבער אויכעט די זעלבע זאך וואָס דו האָסט [געזען בַּחֲלוּם], פֿונקט ווי ביי דעם [אצל שני השובע] וועסט דײַך איבערצייגן [גם אצל שני הרעב], דאָ וועסטו דײַך אויך איבערצייגן אַז ס'איז הוא הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי, פֿאַרוואָס, וואָרן 'הִרְאָה' אֶת פֶּרְעָה, וואָרן 'געוויזן' הָאָט מען דאָךְ אים, מ'הָאָט דאָךְ דיר געוויזן ביים פֶּתְרוֹן הָאָט מען דאָךְ דיר געוויזן אַז ס'וועט אַזוי זיין.

איבערדעם זאָגט ער דאָ דעם הוא הַדָּבָר.
על כל פנים איז פֿאַרענטפערט די [אלע] לְשׁוֹנוֹת.

פא

ישוב קושיא ח-ט

[ולבאר כוונת הכתוב] וְלֹא זָכַר שֵׁר הַמְּשָׁקִים אֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְתָּהוּ (קושיא ח), קאָן זיין [לדרכינו] ליגט אין דעם עפעס אַ בְּחִינָה.

פב

[דהנה] דער שֵׁר הַמְּשָׁקִים הָאָט 'אַהערגעשטעלט' יוסף הצדיק [כאילו] ער איז אַ נֶעֱר, אַ שׁוֹטָה, ער איז גאַרנישט. [ולכאורה] וויאָזוי איז דאָס מעגליך, מ'הָאָט [דאָךְ] געזען גוֹדֵל חֲכָמָתוֹ כִּי נוֹרָא הוא (קושיא ט).

פג

הרשע יש לו שנאה להצדיק ולמעשיו ואינו רוצה לראות בו טוב, ולכן מחשיב כל דרכיו למפשות רק עבור זה שהוא סר מרע ומקיים תורה ומצוות, וכמאמר הכתוב סֵר מִרְעַ מִשְׁתּוֹלָל, ופירש"י שנחשב כשומה בעיני הבריות נֶאֱרָא אַ רָשָׁע הָאָט דאָךְ פֿיינט אַ צִדִּיק [ואינו רוצה להחשיבו בעיניו].
[וכתיב] סֵר מִרְעַ מִשְׁתּוֹלָל^{כט} (ישעי' נט, טו), ס'זעט אים אויס ווי אַ שְׁגָעוֹן, אָדער וואָס.
דאָס יִרְאָת שְׁמַיִם קוקט ער אָן אַזוי.
דעם אַלִּיין אַז מ'איז אַ שׁוֹמֵר מִצְוֹת, קוקט ער אָן - דער וואָס ער איז אַ כּוֹפֵר לֹא עֲלִינוּ - דער קוקט עס אָן עפעס פֿאַר אַזאַ בלוֹיזן נאַרישקייט.

פד

ואף שראה שר המשקים גודל חכמתו של יוסף, אבל יען שלא רצה לראות במעלתו, והסית דעתו ממנו, על כן במשך הזמן כבר שכח באמת את מהותו וחכמתו של יוסף
יהיה איך שיהיה, [דער שֵׁר הַמְּשָׁקִים] ער הָאָט דעך אָבער 'דאָךְ' געזען גוֹדֵל חֲכָמָתוֹ [של יוסף הצדיק, כשהיה עמו בבית האסורים], ער הָאָט דאָךְ אָבער 'געוואָלט' [להעלים הדבר מזכרונו, ולהקטין חכמתו בעיניו].
[ווען] ער איז אַרויסגעגאַנגען [השר המשקים מבית הסוהר], מִתְחַלֵּת, אַ צִיִּיט [עדיין זָכַר אותו, אבל לא הזכירו בפיו רוצה להסית זכרונו מעל לבו, שהרי] ער 'וּלִי' דאָךְ נישט זען קיין גוטס אויף אים, [וממילא] נאָכדעם 'פֿאַרגעסט' ער גאַר [גם בלבד] אַז דאָס איז אַ חֲכָם הַדּוֹר.

^{כט} ופירש רש"י (ישעי' שם): מִשְׁתּוֹלָל. מוחזק שוטה על הבריות, כמו (מכא א, ח) אֵילָכָה שׁוֹלָל. והוא מגזרת שׁוֹגַג, דמִתְרַגְּמִין שׁוֹלָל.

ובגמרא סנהדרין (צז.): תניא רבי יהודה אומר, דור שבין דוד בא בו וכו', חכמת הסופרים תסרח ויראי חטא ימאסו וכו', והאמת נעדרת, שנאמר (ישעי' שם) וְתִהְיֶה הָאֱמֶת נִעְדָּרֶת וְסֵר מִרְעַ מִשְׁתּוֹלָל וכו'. מאי וְסֵר מִרְעַ מִשְׁתּוֹלָל, אמרי דבי רבי שילא כל מי שסר מרע משתולל על הבריות. - ופירש שם רש"י: משתולל על הבריות. כל העולם אומרים עליו שוטה הוא, היינו משתולל, לשון שטות, כמו מוֹלִיךְ יוֹצֵאִים שׁוֹלָל (איוב יב, יז).

פה

וזה שמודיענו הכתוב ולא זכר שר המַשְׁקִים אֶת יוֹסֵף, שתיכף בו ביום לא רצה לוֹכְרוֹ, ולא הוֹכִירוּ בְּפִיו, ולכן וַיִּשְׁכַּחְהוּ לְאַחַר זְמַן גַּם בְּלִבּוֹ, ששכח באמת את כל מהותו וחכמתו

דאָס איז דער פֿשט. קודם [איז געווען] וְלֹא זָכַר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת יוֹסֵף, ער האָט [אים] גאָרנישט געוואָלט געדענקען.

[און] שפּעטער [ווען] ער האָט אים שוין געמוזט געדענקען, האָט ער פאַרגעסן 'ווער' יוסף הצדיק איז, פֿשוט ער האָט 'פאַרגעסן' וואָס ער איז, ער האָט פאַרגעסן אַז ער איז אַ חָכָם הַדּוֹר, און ער האָט אים אַהערגעשטעלט פאַר אַ נַעַר, אַ שׁוֹטָה. האָט ער גאָר פאַרגעסן פון אים.

ממילא דאָס איז [דער] פֿשט וַיִּשְׁכַּחְהוּ, [כי אפילו] ווען ער האָט אים שוין געדענקט, האָט ער פאַרגעסן 'וואָס' ער איז. [ועל זה נאמר] וַיִּשְׁכַּחְהוּ [בתואר ליוסף, ולא נאמר וַיִּשְׁכַּח], האָט ער 'אים' פאַרגעסן. דאָס איז אַן אַנדערער מָכָן.

וְלֹא זָכַר איז טייטש, ער האָט אים גאָרנישט מְזַכֵּר געוועזן [בפיו], נאָר ווען ער האָט אים שוין אָבער [ינא מזכיר געווען, איז] וַיִּשְׁכַּחְהוּ 'לאחר מכן', ווען ס'איז שוין געקומען [די צייט] וואָס ער האָט אים געמוזט מְזַכֵּר זיין [שכח בלבו את מהותו וחכמתו של יוסף].

פו

וּשְׁ לִפְרֹשׁ וַיִּשְׁכַּחְהוּ, שרק עשה עצמו כאילו לא ידע, וכמו שפירשו בפסוק אֲשֶׁר 'לא ידע' אֶת יוֹסֵף. אבל יש לפרש גם כן שבאמת שכח אותו, וכאמור, והוּ יען כי גם השָׁכַל עצמו הוא נוטה אַחֵר הָרָצוֹן [הַנְּגִיעוֹת שבלב האדם, עד שרואה בכל מעשי הצדיק רק חסרון הבנה וחסרון חכמה]

[אָדער] קאָן זיין אַזוי ווי ס'שטייט (שמות א, ח) אֲשֶׁר 'לא ידע' אֶת יוֹסֵף, [ופירשו חכז"ל (עירובין גג. וסוטה יא.) דהכוונה] אַז עָשָׂה עֲצָמוֹ כְּאִילוֹ לֹא יָדַע. ער האָט זיך געמאַכט פאַרגעסן גאָר, ער האָט זיך געמאַכט [כאילו שכח אותו].

פז

און אפשר קען זיין [כדלעיל בדרך הראשון, אַז ווייל] ער האָט אַזוי 'געוואָלט' [מתחילה, ממילא לבסוף שכח באמת את מהותו וגודל חכמתו של יוסף].

[אין] דער 'שפיץ'^ל האָט ער טאַקע שוין אַזוי געמיינט אַזוי, אַזוי ווי מ'ווערט פאַר'נער'ט [צו האַלטן באמת אַזוי, ווייל] דער שָׁכַל איז נוטה אַחֵר הָרָצוֹן, [און] די נְגִיעָה, [וואָס] ער 'וויל דאָך נישט' זען קיין גוטס אויף אַזאַ צַדִּיק אָמֵת, אַזאַ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא, ער וויל נישט זען קיין גוט'ס [אויף אים].

ביז ער 'לייגט אויס' אויף אים [שמעליל עליו, לויט ווי] וואָס 'ער' זעט [בעיניו הסמויים]. ער לייגט אַלעס אַריין רחמנא ליצלן אין שְׁטוּתִים און טְפִשׁוֹת, [כאָטש] ס'איז גאָר היפּוּף הָאָמֵת. און אין חֶסְרוֹן הַבְּנָה לייגט ער אַריין אַלעס, כָּל דְּרָכָיו [של הצדיק].

פח

ועל ידי שהתרגל בכך מתחילה שלא לרצות לראות במעלתו וחכמתו, לכן שוב אחר כך שכח מכל זה

[אָבער] וויאָזוי איז דאָס, ווייל ער האָט זיך [קודם] אַזוי 'אַריינגעוויינט' ^לב.

^ל וכעין שדרשו (מגילה יח. ועוד) זָכַר 'בפה', לֹא תִשְׁכַּח 'בלב. ועיין כעין זה בביאור הפסוק באור החיים הק' סוף וישב, לפי דרכו.

^ל פירוש: לבסוף.

^ל שהתרגל בכך.

דערנאָכדעם האָט ער גאָר 'פאַרגעסן' וואָס יוסף הצדיק איז, [און] דעס מיין וואָס ער האָט צוגעזען, גוֹדֵל חֲכָמָתוֹ. [וואָס] ער איז געווען דער גאַנצער מְנַהֵל און דער גאַנצער פֿירער [בבית הסוהר], און ער האָט אַלדינגס פאַרשטאַנען, ער האָט קוֹלֵע אַל הַשַּׁעֲרָה געווען^{לג} [בכל ענין].

ער האָט געזען 'ווער' יוסף הצדיק איז. נאָר ער האָט נישט 'געוואָלט', האָט ער [לבסוף] גאָר 'פאַרגעסן' פון דעם, 'וואָס' ער איז.

פט

ולכן בהכרחו את יוסף לפני פרעה, הציגו כנער ושוטה, יען כבר סבר באמת בדעתו שכן הוא האָט ער אים אָהערגעשטעלט [לפני פרעה, באופן] וואָס ס'איז לאַ הָיוּ דְּבָרִים מַעֲוָלִים, [ואדרבה] גאָר [דער] הִיפּוֹף, מִהִיפּוֹף לְהִיפּוֹף האָט ער אים אָהערגעשטעלט, [ווי] אַזוֹי ווי ס'איז. ער האָט גאָר אינגאַנצן פאַרגעסן^{לד}.

צו ער האָט זיך געמאַכט פאַרגעסן, צו האָט ער טאַקע פאַרגעסן. על כל פנים דאָס איז דער וַיִּשְׁכַּחְהוּ, דאָס איז דער פֶּשַׁט, נישט [אז] ער האָט פאַרגעסן צו 'זאָגן' [שמזה מיירי ברישא דקרא], נאָר ער האָט אים פאַרגעסן [בלבד] 'וואָס' ער איז.

צ

ישוב קושיא בא

פרעה היה גם כן מופלג ברשעתו כמו השר המשקים, ולכן האמין לדבריו, כי גם בעיניו היה סר מרע משתולל. אלא שחשב דאף שהוא שוטה, יכול להיות שמבין לענין זה להיות פותר חלומות

אַבער קען נאָך זיין אַן ענין. דער אַמֶּת איז דאָך אַבער אַזוֹי געווען [שיוסף הצדיק היה חכם גדול]. [נאָר] קאָן זיין אַזוֹי, מילא פרעה, איז דאָך אויך געווען אַזא רָשָׁע ווי דער שר הַמִּשְׁקִים, און אַז ער האָט אים אָהערגעשטעלט [לשוטה] האָט ער עס געגלייבט. האָט ער פאַרשטאַנען ס'איז אַזוֹי [כדברי שר הַמִּשְׁקִים, שהוא כשוטה מצד טבעו], נאָר ער קאָן עפעס פּוֹתֵר חֲלוֹם זיין, דאָס קען זיין [שיוכל להיות פותר חלום אף אם הוא שוטה], ער קאָן זיין א פּוֹתֵר חֲלוֹם.

צא

אבל לאחר שעמד יוסף לפני פרעה והגיד לו כל הפתרון שראה פרעה בחלומו, כולל גם מאמר ועתה ירא פרעה, מזה הבין שאינו סתם 'פותר חלום', אלא שחננו ה' גם במתנת אלקים של רוח הקודש ונבואה, ולכן אמר אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹקִים אוֹתָהּ אֶת "כָּל" זאת, שיש כך גם רוח הקודש ונבואה

[אַבער] ווען ער איז אַרויס געקומען [ועמד יוסף לפני פרעה], האָט ער דאָך געזען ער איז א חֲכָם מְחֻכָּם, [ולזה אמר לו אחר כך אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹקִים אוֹתָהּ] אֶת "כָּל" זאת, נישט נאָר א פּוֹתֵר חֲלוֹם, [נאָר] ער האָט געזען [אויף אים] רוח הַקֹּדֶשׁ מיט נְבוּאָה, [שהרין] ער האָט פאַרשטאַנען [לידע מה שראה פרעה בחלומו גם הפתרון, וידע בנבואה מה שראה פרעה גם

^{לג} פירוש: צוגעטראָפֿן פונקטליך. - והוא מלשון הפסוק (ספר שופטים כ, טז) קִלַּע בָּאָבֶן אֶל הַשַּׁעֲרָה וְלֹא יָחֹטֵא. ומפרש במצודות דוד, היו קוֹלָעִים באבן אל חוט השער, וְלֹא הִתְחַסֵּר האבן מליפול עליו, עם רוב דקותו. [והיינו טרעפן אינעם ציל אויפן האָר, ביים ווארפן א שטיין. ולשון קולע פירוש 'שיסן', מלשון כף הקלען].

^{לד} ועל כן אמר עליו לפני פרעה נער שוטה וכו', ולא חשש עוד שמא יתפס בשקרו, כי נדמה לו שהאמת הוא כדבריו, ולא ראה עוד חכמתו כלל, ואדרבה נקבעה בלבו ההיפך על יוסף שאין בו מהחכמה כלל, ושכל מה שאמר עליו אמת הוא. כי מי שיש לו נגיעה אינו יכול עוד לראות האמת, וידמה על חושך שהיא אור ועל אור יאמר שהוא חושך. (דברי יואל).

מאמר ועתה ירא פרעה וגו', שלא היה שום רמז בהחלום עצמו על זה (מדברי יואל). ווי איך האָב אויסגערעכנט פריער.

[וורא פּרעה כי התואר] פּוֹתֵר חֲלוֹם [אצל יוסף] איז נישט טייטש [סתם אז] ער פאַרשטייט די רַמְזִים פונעם חֲלוֹם, וואָס ער האָט אין דעם עפעס אַ לִימוד [שהתלמד האִיך לפתור חלומות], אָבער ער האָט דאָך אָבער געוואוסט צו זאָגן [אויך דעם פתרון] וואָס מ'האָט אים געזאָגט אין חֲלוֹם, וואָס ס'איז גאַרנישט פונעם חֲלוֹם [ממה שסיפר פרעה להפתורים, און] וואָס ער האָט אים גאַרנישט געזאָגט [פרעה ליוסף. און] ער האָט געוואוסט אַז מ'האָט אים דאָס געזאָגט [בחלומות] דעם פֶּתְרוֹן.

דאָס קומט דאָך שוין נישט פאַר ביי אַן אַנדערן [חולם חלום], אַז מ'זאָל אים זאָגן דעם פֶּתְרוֹן אויכעט אין חלום, און ער [יוסף] האָט דאָס אויך געוואוסט. [וזהו שנאמר] אֵת "כָּל" זאת.

צב

הקדמה ליישוב קושיא כב, וקושיא י

וגם עתה עדיין האמין פרעה לדברי שר המשקים, שמצד מבטו ומהותו היה נער ושוטה, אלא שברוך גם נמשך עליו בינתיים 'רוח אלקים', ורוח חכמה ובינה מן השמים. וכמו שהאמת היה שאף שהיה חכם מחוכם מעולם, נתעלה עתה יוסף בחכמתו יותר, על ידי שניתוסף לו אות ה' בשמו, ואז לימדו גבריאל שבעים לשון

האָט ער [פרעה] גערעכנט [שעדיין האמת הוא כדברי שר המשקים שהיה שוטה, אלא כשם שחננו ה' ברוח נבואה, כן חננו עתה מחדש ברוח חכמה ובינה יתירה בדרך נס, ושלא כדרך הטבע].

[און] דער אָמֶת איז דאָך אַזוי [דאף שהיה חכם מעולם, נתעלה עתה בחכמתו, שהרי] דאָ איז דאָך געשען אַמאָל [בכל אופן, אז] יוסף הצדיק איז דאָך [בינתיים] געשטיגן אין חֲכָמָה.

[שהרי] די גמרא זאָגט אין סוטה^{לה}, ער [גבריאל] איז אַראָפּגעקומען [ללמדו שבעים לשון], און ער האָט אים געוואָלט מאַכן [ראוי לגמור, ולכן הוסיף לו אות מן השם], אַזוי האָט ער באַקומען חֲכָמָה, דורך וואָס מ'האָט מוסיף געווען אַ קאָ^{לו} האָט ער באַקומען אַ תּוֹסֶפֶת חֲכָמָה, אַזוי זעט מען דאָך [בדברי הגמרא].

איך וועל עס שפעטער נאָך מער מסביר זיין^{לי}. אָבער קודם [לעניינו עתה] זעט דאָך אויס [פון דעם] אַז ס'איז גאָר [ניתוסף חכמתו בינתיים], ער האָט באַקומען אַ תּוֹסֶפֶת חֲכָמָה.

צג

פּרעה האָט גערעכנט.

מילא דער שר המשקים האָט אים אַזוי אַהערגעשטעלט, [איז אַ] מִלְתָּא דַּעֲבִידָא לְאַגְלוּי גלייבט מען דאָך, [שהרי לא מִשְׁקְרִי אִינְשִׁי בְּהִכִּי, וחשב פרעה שבודאי לא דיבר שקר גלוי, ולכן נטה להאמינו].

און איבערהויפט [שהרי גם פרעה] ער איז דאָך געווען אַזאָ רָשָׁע ווי 'ער' [דער שר המשקים], פאַרוואָס זאָל ער עס נישט גלייבן.

^{לה} בגמרא סוטה (לו): אמר רב חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, בשעה שאמר לו פרעה ליוסף ובלעדיך לא ירים איש את ידו וגו', אמרו איצטגניני פרעה, עבד שלקחו רבו בעשרים כסף תמשילו עלינו. אמר להן, גנוני מלכות אני רואה בו. אמרו לו אם כן יהא יודע בשבעים לשון, בא גבריאל ולימדו שבעים לשון, לא הוה קַגְמֹר, הוסיף לו אות אחת משמו של הקב"ה, ולמד, שנאמר (תהלים פא, ו) עֲדוּת בִּיהוֹסֵף שְׁמוּ בְּצִאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁפֹת לֹא יִדְעָתִי אֲשַׁמֶּךְ וכו'.

^{לי} היינו אות ה'. ולפי שהוא אחר אות י' שבשמו, מזכירו רבינו באות ק' כמו בשם קודש.

^{לו} בחלק הדרוש השייך לחלק ב' של הקונטרס.

[וממילא] איז ער שוין געווען אזוי מוחלֵט [בדעתו] אַז ער איז נַעַר עֲבָרִי שׁוֹטָה [מצד טבעו ומהותו, און] פֿלוצִים [זעט ער] ער איז אַ גרויסער חֶכֶם, האָט ער פֿאַרשטאַנען אַז ס'איז עפעס אַ מַתְנַת אֱלֹקִים, האָט ער געזען דאָ איז עפעס געשען [אינדערמיט, מן הַשָּׁמַיִם].

צד

ומהאי טעמא עבד שחשב פרעה כן, נתייקר עוד יותר חכמתו של יוסף בעיניו. כי לחכמה מצד הטבע יש גבול, אבל לחכמה הנשפעת מן השמים בדרך נס, אין לה גבול וקצבה

[און] פֿאַרקערט איז ער נאָך גרעסער געוואָרן ביי אים [מחמת זה, עד שאמר הנמצא כזה איש אֲשֶׁר רִחוּת אֱלֹקִים בו, והיינו רוח חכמה ואלקות מן השמים, ולא מצד טבעו]. פֿאַרוואָס, וואָרן אַז איינער איז בְּטֻבֵּעַ אַ חֶכֶם, האָט עס נאָך אַ גרעניץ. אָבער ער האָט געזען אַז דאָס איז נישט בְּטֻבֵּעַ, וואָרן בְּטֻבֵּעַ האָט ער דאָך עפעס געוואוסט [לפי דעתו הנכונה ששפט כסברת שר המשקים] אַז ער איז עפעס 'אָזוֹי' געוועזן, איז ער דאָך שוין געווען מוחלֵט בְּדַעְתּוֹ ער איז נַעַר עֲבָרִי שׁוֹטָה, אלא מאי איז דאָך עס נאָר אַ מַתְנַת אֱלֹקִים, [און] דאָס האָט דאָך שוין קיין שיעור נישט.

צה

ישוב קושיא י

ומה שדרשו על יוסף את הכתוב שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דְּבַר רָע, הוא כי מלבד חכמתו במבטו שהיה בו מעולם, ניתוסף לו עתה עוד יותר חכמה ובינה ורוח נבואה מן השמים, גם בדרך סגולה. ובפרט בעיני פרעה שאצלו היה נחשב הכל רק בדרך סגולה וגם, ולא מצד הטבע כלל

[און] דאָס קאָן מען דאָך נישט דערגרייכן [מצד טבעו והשתדלותו, נאָר] אַז ער האָט דאָס זוכה געווען [מן השמים], צי וואָס, צי פֿאַר אַ מִצְוָה. [ולכן דרשו עליו במדרש את הפסוק] שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דְּבַר רָע, ער איז געוואָרן אָזוֹי גרויס [בעיני פרעה, רק בהבנת סגולה זו] ^{לח}.

צו

ישוב קושיא כב, והמשך ישוב קושיא י

ולכן אמר לו פרעה בלשון "אַחֲרִי" הודיע 'אֱלֹקִים' אוֹתָהּ אַתְּ כָּל זֹאת וְגו', ולאפוקי מקודם לזה. כי לפי דעתו הנכונה של פרעה לא היה ביוסף רוח חכמה ובינה מקודם, רק נתחדש לו עתה מן השמים. ולכן אמר לו אין נכון וְחָכֶם כְּמוֹהוּ, כי לחכמה כזה הנשפעת מן השמים, אין לה גבול וקצבה

איבערדעם האָט ער אים געזאָגט "אַחֲרִי" הודיע 'אֱלֹקִים' אוֹתָהּ אַתְּ כָּל זֹאת, אֵין נָכוֹן וְחָכֶם כְּמוֹהוּ. נאָכדעם ווי השם יתברך האָט דיר מודיע געווען, דו ביסט דאָך 'פֿריער' נישט געווען [אזוי].

וואָרן ער איז דאָך אזוי מקובל געווען פון פריער - פונעם שַׁר הַמִּשְׁקִים - אַז ער איז נישט געווען פריער קיין חֶכֶם, און ס'איז הערשט דערנאָך געוואָרן. נו איז דאָך דאָס עפעס נאָר מן הַשָּׁמַיִם, איז פֿאַרקערט, אַז ס'איז [בדרך סגולה של] שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דְּבַר רָע, [און] ס'האָט אים נישט געשאַדט (עיין בקושיא י), וואָרן ער איז נאָך מער געוואָרן ביי אים.

^{לח} ונמצא כי מדברי שר המשקים שאמר עליו כן לפי שרצה לזלזל בו ולהזיקו, מזה יצא דלא רק שלא נגע בו ולא הזיקו, אלא אדרבה עוד נתייקר עוד חשיבות יוסף בעיני פרעה, עד שאמר עבור זה להגדיל את יוסף על כל ארך מצרים, כי עבור דברי שר המשקים שאמר עליו נער ושוטה, והאמין לו פרעה, על כן שפט שהכל הוא רק בדרך נס, ואין לחכמתו גבול וקצבה. ואתי שפיר מה שבא המדרש להשיענו בזה. ועיין זה בקצרה בדברי רבינו להלן באות ק.

הָאֵט ער זיך עפעס גאָר דערשראָקן פאַר דעם. [ולכן אמר לו שאחרי כל זאת נמצא כי אין נבון וְחָכָם כְּמוֹךָ].

צו

[קושיא כג]

ולכן כתיב וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֶל עֲבָדָיו הִנֵּמְצָא 'כְּזָה' אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹקִים בּוֹ. דלפי פשוטו קשה דהיה לו לומר הִנֵּמְצָא אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹקִים בּוֹ 'כְּזָה', כיון דלשון 'כְּזָה' קאי על תיבת 'איש'

[און] ער האָט געזאָגט [פֿרעַה אַל עַבְדִּיו], הִנֵּמְצָא 'כְּזָה' [איש אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹקִים בּוֹ].

[דלכאורה היה לו לומר] הִנֵּמְצָא אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹקִים בּוֹ 'כְּזָה' [שיאמר תיבת 'כזה' לבסוף, כיון דקאי על תיבת 'איש'], ווי דער אור החיים הקדוש פרעגט^ט.

צח

ישׁוּב קוּשִׁיא כג

אבל לדרכינו אתי שפיר, כי הכוונה הִנֵּמְצָא עוד כדבר הוה, כי איש 'כְּזָה' שאין בו חכמה מצד הטבע, פתאום יתהפך להיות איש אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹקִים בּוֹ. והלא תמיד הוא הכלל שאין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שכבר יש בו חכמה, כמבואר בגמרא. ונמצא שהוא דבר שאינו רגיל כלל, ולא נמצא בעולם

נאָר דאָס קען זיין איז דער פֿשט.

הִנֵּמְצָא 'כְּזָה', אַזאַ מין מענטש וואָס ער איז אַזוי געווען [לפי דעתו של פרעה], אַ נַעַר עַבְדִּי עַבְדִּי, און צום סוף זאָל ער ווערן אַ רוּחַ אֱלֹקִים בּוֹ, אַזוינס איז טאַקע נישטאַ, איז נישט שְׂכִיחַ.

[כי הכלל הוא דהקב"ה] יְהִיב חֲכָמָה לְחַפְיָמִין^ב, אָבער פאַר [איינער וואָס איז] אַזוי ווי ער האָט אים אַהערגעשטעלט, הקדוש ברוך הוא זאָל דאָס געבן, איז דאָך עפעס מער אויסער [געוויינטליך, ומחוץ לדרך הטבע. ואם כן אין גבול לחכמתו, כיון שהוא בדרך נס, ומתת אלקים היא. (מדברי יואל)].

צט

איבערדעם איז ער פאַר אים נאָך מער דערציטערט געוואָרן, האָט ער עס נאָך אָנגעקוקט פאַר אַסאַך גרעסער. [ולכן נאמר גם בפסוק שאחר זה, וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֶל יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹקִים אוֹתָךְ אֶת כָּל זֶאת "אין נבון וְחָכָם כְּמוֹךָ"].

ק

המשך ישׁוּב קוּשִׁיא י

[ונמצא כי] דורכדעם וואָס ער [השר המשקים] האָט אים אויסגעמאַלן 'דעס', האָט ער [פרעה לבסוף] עס אָנגעקוקט פאַר נאָך אַסאַך גרעסער. [ונמצא דמה שרצה שר המשקים להקטין מעלת יוסף בעיני פרעה, נסכלה עצתו, ואדרבה על ידי דבריו נתרומם עוד יראת ורוממות יוסף בעיני פרעה].

[ובזה יובנו דברי המדרש (שבקושיא י^א), שוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דָּבָר רָע, זה יוסף, על ששמר את המצות, אותו דבר רע שדיבר עליו שר המשקים לא נגע אליו, אלא זכה למלוכה. דלדרכינו הכוונה, דע"י דיבור הרע שדיבר עליו שר המשקים, עוד נתגדל חכמתו בעיני פרעה, והבין שחכמתו מִתַּת אֱלֹקִים היא

^ט היינו שנחית לדקדק בזה. - וז"ל באור החיים הק' (מא, לה): טעם שלא אמר הנמצא איש אשר וגו' כזה, כי אז היה נשמע כי נמצא איש אשר בו רוח אלקים, אלא שאינו בדומה. ולא כן נתכוין לומר, אלא שלא נמצא מין זה שיש בו רוח וגו', לא ממנו ולא מקצתו.

^ב וכמבואר בגמרא ברכות (נה): אמר רבי יוחנן, אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, שנאמר (דניאל ב, כא) יְהִיב חֲכָמָתָא לְחַפְיָמִין ומנדעא לִידְעֵי בִינָה. שמע רב תחליפא בר מערבא ואמרה קמיה דרבי אבהו, אמר ליה אתון מהתם מתניתין לה, אנן מהכא מתנינן לה, דכתיב (תשא לא, י) וַיָּבֶל כָּל חָכָם לִב נָתַתִּי חֲכָמָה.

ושלא בדרך הטבע, ולא כמו שחשב עד הנה שסר מרע משתולל ושומר מצוה היה נחשב כאויל בעיניו, אלא שיוסף וזה לחכמה וכינה יתירה מן השמים בדרך נס, וזכה לזה ע"י ששמר את המצות. וכל זה היה בו הכרח וצורך כדי שיתגדל יוסף על ידי החלום, כי היה טובה בזה לצורך הגלות והגאולה של בני ישראל במצרים, וכנודע. (דברי יואל).

קא

סיום ישוב קושיא כב

[און] דאָס איז דער דיוק פון 'אַחַרִי' הוֹדִיעַ אֱלֹקִים אוֹתָהּ אֶת כָּל זֹאת, אַז 'דערנאָכדעם' האָט ער דאָס הערשט געזען.

קלח

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאל העלפן, - שוין גענוג געווען, - [ס'זאל זיין] קיץ שם לחשך.

[ס'איז שוין גענוג געווען דער חושך וואָס] אידן האָבן ס'כל געווען .. דעס ביטערע שפּללות, [וואָס] מ'גייט מיט פאַרשטאַפּטע אויגן, מיט פאַרשטאַפּטע הערצער.

דער בורא עולם זאל העלפן :

מ'זאל מיר שוין זוכה זיין אין די 'רעכטע' ימי שְׁמִיחָה^{מא}.

ס'זאל טאָקע קומען דער זמן פון שְׁמִיחָה וְשִׁשּׁוֹן, די גאָולה שְׁלִימָה וְאַמְתִּית.

ס'זאל נְתַעֲזָר ווערן [על ידי כח נר חנוכה, וכמו שדרשו בפסוק] עֲרַכְתִּי נֵר לְמִשְׁחִי^{מב}.

.. מ'זאל בְּמִהְרָה זוכה זיין צו זען די גאָולה שְׁלִימָה.

מ'זאל מיר זוכה זיין צו דערלעבן צו זען, ס'זאל זיין נְגִילָה וְנִשְׁמִיחָה בִּישׁוּעָתָהּ,

מ'זאל זיך פֿרייען מיט יְשׁוּעַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, מ'זאל נישט חֲלִילָה נִדְחָה ווערן.

מ'זאל מיר זוכה זיין צו די יְשׁוּעָה שְׁלִימָה, בְּהַתְרוֹמְמוֹת קֶרֶן הַתּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל,

וּבְהַתְגַּלּוֹת כְּבוֹד שָׁמַיִם עָלֵינוּ, בְּמִהְרָה בְּיַמֵּינוּ אָמֵן.

^{מא} דלעתיד לבא, אשר ימי השמחה דחנוכה הם רק חינוך והרגל לשמחה הגדולה דלעתיד.

^{מב} בתנחומא תצוה (סימן ח) : אמר ליה הקב"ה למשה, אמור להם לישראל, בְּנִי, בעולם הזה הייתם זקוקים לאור בית המקדש ומדליקים נרות בתוכו, אבל לעולם הבא בזכות 'אותו הנר' אני מבא לכם מלך המשיח שהוא משול כנר, שנאמר (תהלים קלב, יז) שֵׁם אֶצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד עֲרַכְתִּי נֵר לְמִשְׁחִי.

ובשמות רבה (אמור לא, יא) : אמר רבי חנין, בזכות לְהַעֲלֵת נֵר תָּמִיד, אתם זוכים להקביל פני נרו של מלך המשיח. מה טעם, שֵׁם אֶצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד וגו', ואומר (תהלים קלב, א) שְׁמִחָתִי בְּאַמְרֵי לִי בֵּית ה' נִלָּךְ.

והא דקאי על נרות חנוכה, כן איתא בבבלי יששכר (כסלו סבב ב, טז) : עוד אמר הרב הקדוש מה"ר פנחס [מקאריץ] זצוק"ל (מדרש פנחס, אות א) שבכל חנוכה בשעת הדלקת הנרות נתגלה האור הגנוז, והוא אורו של מלך המשיח, עד כאן דבריו. ונראה לי רמז הדבר על פי דברי התורה, כפי מה שדרשו חז"ל (בראשית רבה ב, ד) וכו' וְרוּחַ אֱלֹקִים מְרַחֵף וכו' (בראשית א, ב) זהו רוחו של מלך המשיח, וסמין ליה וְיֵאמָר אֱלֹקִים יְהִי אֹר, הנה היא בריאת האור הראשון שנגזר. והנה כבר כתבנו (בני יששכר שם ב, ח) שעל כן קראו לימים האלה "חנוכה", לשון חֲנוּךְ (כמו שמחנכן הנערם למצות קודם הומן של החיוב כדי שיכירו וידעו בעת החיוב), שהוא חינוך להגאולה שתהיה אחר מפלת מלכות הרשעה, ועל כן נעשה הנס באור ההוא אור הגנוז, מעין אור העתיד אור של מלך המשיח, אור הגנוז שיתגלה בשלימות במהרה בימינו. והוא ברמז הכתוב (תהלים קלב, ט) בְּהִנֵּה חֲשֵׁמוֹנָיִם יִלְבְּשׁוּ צִדִּיק מַלְכוּת לְשַׁעֲתָהּ, וְיַחְסִידֶיךָ יִנְגְּנוּ בַּחֹל וְהוֹדָאָה. [ומסיים] שֵׁם אֶצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד, היינו אור של מלך המשיח דקאתי מבית דוד, וזהו שמסיים עֲרַכְתִּי נֵר לְמִשְׁחִי וכו', הבן הדבר.

